

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

VÍRA A JEJÍ PODNĚTY K VÝCHOVĚ V POSTMODERNĚ

Vedoucí práce: PhDr. Zuzana Svobodová, PhD.

Autor práce: Jaroslava Rybová

Studijní obor: PVČ

Ročník: 3.

2014

Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č.111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum.....

Podpis.....

Děkuji vedoucí bakalářské práce paní PhDr. Zuzaně Svobodové, Ph.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Děkuji také svým nejbližším, za trpělivost a podporu ve studiu.

OBSAH

ÚVOD.....	5
1 Základní pojmy.....	9
1.1 Spiritualita.....	9
1.2 Náboženství.....	10
1.3 Víra.....	12
1.3.1 K pramenům víry.....	12
1.3.2 Víra křesťanská.....	13
1.4 Výchova.....	15
1.4.1 Vychovávat s vírou.....	17
1.5 Postmoderna.....	18
2 Psychologie,spiritualita a náboženství.....	23
2.1 S. Freud a jeho pohled na potřebu náboženství.....	24
2.2 E. Fromm a potřeba lásky.....	25
2.3 Psychoterapie, Viktor E. Frankl a hledání smyslu.....	26
3 Postmoderna a život v současné společnosti.....	29
3.1 Negativní aspekty postmoderny.....	29
3.2 Zdeněk Neubauer jako přímluvce postmoderny.....	31
3.3 Postmoderní doba a mezilidské vztahy.....	33
3.4 Náboženství dnes.....	34
4 Jak dnes pracovat s náboženstvím?.....	36
4.1 Scott Peck a duchovní rozvoj.....	36
4.1.1 Náboženská víra jako zdroj inspirace.....	39
4.2 Náboženství ve školách.....	41
4.3 Celistvá pedagogika F. Ketta.....	43
4.4 Odkaz Dona Bosca.....	44
4.5 Lumen Fidei (Světlo víry).....	46
5 Problém současné rodiny.....	48
6 Nová náboženská hnutí - nebezpečí či naděje pro spiritualitu člověka?.....	50
ZÁVĚR.....	57
Seznam použitých zdrojů.....	62

Úvod

V názvu tématu této bakalářské práce se objevují tři její nejdůležitější složky – *víra, výchova a postmoderna*. Každá z těchto tří složek si permanentně nese svůj samostatný a specifický obsahový význam. Tato bakalářská práce se bude věnovat jejich vzájemnému vztahu.

Jaký je vztah víry a spirituality? Víra bývá často spojována s duchovní dimenzí osobnosti, spiritualita zase následně s religiózností člověka. V každém případě, ač jistě v různé podobě, objevují se v životech nás všech. Ale pravdou je, že jenom zřídka jsme ochotni se zastavit a zamyslet nad jejich přítomností v našem životě. Proto mě víra a duchovní dimenze člověka inspirovaly k výběru a zvolení tématu práce.

Součástí problematiky, kterou se práce bude zabývat, je dále dnešní výchova. Pod pojmem výchova je možné objevit různá pojetí chápání jejího smyslu a významu. Ale jak to s výchovou (a zodpovědností k ní) dneska vypadá? Máme dnes čas poctivě se věnovat výchově – ať už nám svěřených či sebe sama? Jak to děláme a s jakým výsledkem? Existence takových otázek a jejich adekvátnost je myslím na místě. Vystihuje totiž dnešní uspěchaný životní styl. Můžeme se smířit s tím, že je to přirozený výsledek vývoje naší společnosti, do kterého jsme jako jednotlivci neměli příležitost nějak zasahovat. Otázkou je, zda máme rezignovat na to, že kráčíme s dobou, která si vyžaduje určité oběti a přizpůsobení i našich osobních životů, nebo snad máme možnost volby a svobodného výběru? A pokud ano, jak to bude vypadat, když zvolíme nejistou a netypickou variantu způsobu života? Pravděpodobně můžeme očekávat, že se nám dostane jistého nepochopení ze strany okolí, ale možná také objevíme svobodu a rovnováhu tam, kde ostatní pouze slepě napodobují uměle vytvořené představy moderního světa, prázdnotu a tmu v každodenním maratonu za penězi, uznáním a materiálním uspokojením.

Posledním, často frekventovaným pojmem, který se v textu bude objevovat, je postmoderna – odraz skutečnosti času a prostoru, ve kterém žijeme. Každý z nás byl nějak vychováván. Ať chceme či nikoli, musíme si připustit, že způsob výchovy, kterého se nám dostalo, zanechal stopy ve způsobu našeho života v dospělosti. V každém z nás tkví nějaká představa o duchovní složce našeho vývoje, života, konkrétního chování a cítění. A tyto představy se odehrávají v pozadí rušného dění,

neustálého vývoje a změn naší společnosti, které dnes říkáme postmoderní. Pro postmodernu je typická zejména pluralita. Co všechno tato pluralita může zahrnout a opravdu zahrnuje? Rozhodla jsem se napsat práci o tom, co všechno nám může poskytnout víra, pokud se jí necháme inspirovat při výchově v dnešním složitém, postmoderním světě.

Téma a zvolený obsah práce je orientován hledáním odpovědi na otázku, k čemu a jakým způsobem může přispívat rozvoj duchovní dimenze člověka a výchova ke spiritualitě v dnešním postmoderním světě, a proto klíčovým cílem této práce bude snaha nastínit důvody, proč a jak konkrétně může rozvoj spirituality ve výchově obohatit náš život, přinést něco pozitivního a v zásadě nám dopomoci žít v dnešním světě.

Nebudu podrobně rozebírat životopisy nebo kompletní díla vybraných psychologů, či filozofů, jejichž myšlenky nám pomohou uspořádat potřebná fakta o zkoumané problematice. Na to by nám požadovaný rozsah práce nestačil. Budu se v práci věnovat pouze významu jejich zkušeností a známých myšlenek pro rozvoj tématu práce.

K dosažení cíle práce budu postupovat metodou popisování a stručné analýzy dostupných relevantních názorů, informací a faktů (zejména z oboru religionistiky, filosofie a psychologie náboženství, náboženské pedagogiky). V závěru práce provedu komparaci a následné shrnutí, jehož hlavním cílem bude najít uspokojivou odpověď na položenou otázku.

Duchovně založení lidé se často v různých situacích jeví jako klidnější, otevřenější a vyrovnanější. Možná vypadají dokonce o něco šťastnější než lidé, kteří svoji spiritualitu teprve hledají. Existují názory, že pro nalezení spirituality je nezbytné odpoutání se od reality, uzavření se do svého nitra a vytvoření jakési obrany před vším, co je všední a známé. Tato práce chce poukázat na to, že skutečná cesta k objevení spirituality nemusí nutně odvádět od každodenního sledu událostí. Dalo by se říct, že základem duchovního rozměru osobnosti je uvědomění si toho, co nás nějakým způsobem přesahuje. Ale přemýšlí dnes vůbec lidé o této záležitosti? A jak na tom se svojí vírou jsou? Podíváme-li se třeba za tímto účelem na výsledky výzkumu realizovaného Střediskem empirických výzkumů (STEM) v roce 2007, vyplývá z nich, že celých 48 % oslovených respondentů odpovědělo na otázku, zda věří v Boha,

negativně, pozitivně odpovědělo 28%.¹ Mohli bychom komplikovaně a detailně rozebírat možnosti příčin, které tento postoj společnosti ovlivnily. Pravděpodobně bychom se však v závěru dopracovali pouze ke konstatování, že na příčinách minulých nemáme dnes již možnost cokoli zvrátit. Místo toho se raději zaměříme na zdůraznění výhod, které nám víra může poskytnout.

Pokud nám tedy jde především o spojení víry a výchovy, je nutné si uvědomit, že víra nám v tomto pojetí pomáhá výchovu rozšiřovat. Jestliže cílem výchovy je naplnění lidství každého z nás, zeptejme se, jakým způsobem k tomuto naplňování přispívá rozvoj spirituality v dnešní postmoderní společnosti? V této práci se dostane prostoru víře, náboženství, se kterým je spojena, výchově a postmoderně.

Linie této bakalářské práce bude následující:

V *první* kapitole si stručně vymezíme základní pojmy – výchova, postmoderna, víra, spiritualita či religiozita a náboženství. Stručně proto, že jsou to všechno pojmy, které by v případě zkoumání jejich minulosti, historie a různých interpretací, zabraly v jinak koncipované práci několik desítek stránek. Pro naše potřeby jim ale věnujeme alespoň tento skromný prostor, ve kterém si vymezíme jejich univerzálně přijímaný význam. Zároveň si první kapitola klade za cíl zamyslet se nad konkrétní nabídkou křesťanské víry, jako odpovědi na hledání smyslu v životě současného člověka.

Druhá kapitola se zaměří na způsob, jakým se na spiritualitu a náboženství dívá psychologie. Stanoveným cílem této části práce bude snaha najít v oblasti psychologie určitou podporu pro snahu nabídnout víru a rozvoj duchovní dimenze jako lék v případech nejrůznějších poruch a nemocí, se kterými lidstvo v současnosti zápasí. Vzhledem k tomu, že předepsaný rozsah práce by nám opět nedovolil popsat všechny existující psychologické teorie a pohledy, zaměříme se pouze na některé z nich. V této souvislosti neopomeneme stanoviska S. Freuda, E. Fromma či V. Frankla.

Více prostoru pro postmodernu se dostane ve *třetí* kapitole, která poukáže na problematiku plurality a možnosti lidského dialogu v postmoderně smýšlejícím světě. Dialog je v této oblasti bezpochyby nutný. Cílem navržené koncepce celé této práce je výzva k zamyšlení. Dialog mezi velkými světovými náboženskými systémy, obnova či znovuzrození víry, nás mohou dovést k nalezení mnohem adekvátnějších metod, které

---

¹ STEM - Středisko empirických výzkumů. ČEŠI A VÍRA V BOHA [online].

jako lidstvo potřebujeme k zodpovězení základních otázek. Z hlediska adekvátnosti je možné upozornit na jakousi pomyslnou výměnu a obhajobu názorů s moderní vědou, která sama není schopna zodpovědět základní otázky smyslu života. Proto z tohoto pohledu považuji náboženství a spiritualitu za mnohem účelněji volenou oblast, která má právo se těmto otázkám věnovat.

Čtvrtá kapitola bude věnována upozornění na psychoterapeutickou práci známého amerického psychoterapeuta Scotta Pecka, který ve své terapeutické praxi využíval tzv. psychologií lásky, morálních hodnot a vybízel tím k samotnému duchovnímu růstu. V textu této kapitoly se pokusím nabídnout či připomenout základní možnosti šíření a přiblížení víry a rozvoje spirituality u dětí, běžnými a známými metodami. Cílem bude také poukázat na fenomén snižování počtu dětí, které se dobrovolně zúčastňují výuky náboženství ve školách, jakož i upozornit na prozatím méně rozšířený přístup k výuce, zvaný Celistvá pedagogika.

Pátá kapitola bude věnována otázce výchovy k víře. Cílem kapitoly je poukázat na současnou situaci v dnešních rodinách, možnosti a doporučení jak s vírou v rodině nakládat.

Poslední *šestá kapitola* se bude věnovat sektám a novým náboženským hnutím. Cílem této kapitoly je upozornit na nebezpečí a negativní důsledky, které si v sobě tyto nová hnutí nesou.

Touto prací se chci přiblížit otázkám, kterými se dnes zabývá stále více lidí. Má smysl dělat to, co děláme? Pro koho a jak to dělat, abychom naplnili své skutečné poslání? A vzhledem k tomu, že to jsou z jistého úhlu pohledu právě náboženské otázky, volím tuto oblast, do které spadají.

1 Základní pojmy

1.1 Spiritualita

Spiritualita, původně teologický pojem, zahrnuje vše, co v nás vytváří Duch Svátý. Snadno, stručně a přesně definovat spiritualitu je opravdu těžké, možná až nemožné. Troufám si říct, že neexistuje dokonalá a vyčerpávající definice spirituality, která vystihuje naplno její hloubku, složitost a potřebnou proměnlivost. Termín je odvozen od původního latinského *spiritualitas*. Je možné ho překládat jako duchovnost či vyhraněná zaměřenost na psychickou stránku člověka.² Často se říká, že je někdo duchovně založený. Co to však znamená? Pro generaci mladých amerických duchovních hledačů se stalo charakteristickým heslo „I am not religious but I am spiritual“. I v psychologii se prosadilo chápání spirituality jako něčeho, co s náboženstvím nutně nesouvisí, takže existuje nejen náboženská, ale i nenáboženská spiritualita. Situaci dobře vystihuje bonmot, podle kterého spiritualita je „postmoderní potomek náboženství“.³

Spiritualitu u lidí nelze zpozorovat náhodně nebo jen občas. Naše duchovní dimenze se totiž projevuje v souhrnném způsobu života, v našem vidění a vnímání cíle životní cesty, na které si musíme volit životní priority. To se samozřejmě neobejde bez toho, abychom se vypořádali se základní otázkou našeho lidského bytí. (A sice toho, co nás lidsky přesahuje.) Pokud si uvědomíme přítomnost transcendence v našem životě a volíme nějaký způsob vypořádání se s ní, jsme najednou na cestě k budování naší spirituality. Těch způsobů jak přijmout skutečnost hledání „božského“ v nás je mnoho. Je to zcela subjektivní proces. Spiritualita nemusí být nutně spojena pouze s křesťanskou vírou.

Dále nutno doplnit, že spiritualita bývá posuzována v kontextu našich mezilidských vztahů, vztahu člověka k sobě samému, ke světu či vesmíru. Spiritualita zahrnuje naši víru, pochopení Boha a vztah k němu, jakožto i pochopení vztahu Boha ke stvoření světa.

---

² Srov. HARTL, P. HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*, s. 566.

³ Srov. ŘÍČAN, P. *Spiritualita jako klíč k osobnosti a lidským vztahům* [online].

1.2 Náboženství

Náboženství, původně latinsky *religio*, dávalo po tisíce let lidem odpověď na otázku smyslu jejich života, přičemž tato odpověď nebyla primárně teoretická. Projevovala se jejich životem, modlitbami, písněmi, vyprávěním, symboly či obrazy.⁴ Spiritualita a náboženství nejsou jedno a totéž, mají však společné těžiště tvořené božstvím, přesahem či transcendencí a Bohem samotným.

V Lexikonu náboženství se k definici pojmu náboženství uvádí: „Pojem náboženství jde zpět k latinskému *religio*, jehož význam byl již v pozdní antice sporný. Křesťanský spisovatel Laktanz odvozuje slovo od *religare* a dává mu význam jako ‚opětné spojení člověka s bohem‘ (Div. Inst. VII 28). Odporuje tak římskému spisovateli *Ciceronovi*, který slovo odvozuje od *relegere*, což má znamenat ‚pečlivé uctívání bohů‘ (De natura deorum II, 72). Obě odvozeniny mají společné, že předpokládají oddělení lidské a božské sféry. Proto je pochopitelné, že víra v boha (Boha) je často chápána jako základ reinkarnace vůbec.“⁵

V knize *Člověk a náboženství* nacházíme několik vyjádření o fenoménu náboženství, vystihujících dimenzi jeho podstaty a povahy. Uvedu zde alespoň jednu z nich: „Jako lidský život je i náboženství ze samé povahy věci vždy nějak společenské. Náboženské společenství zahrnuje nejen ty právě přítomné, nýbrž i ty, kdo žili před námi, a zejména ty, kdo přijdou po nás.“⁶

Ve společnostech a v jejich tradicích, kulturách působí všemožná náboženství jako síla, udržující tyto společnosti pohromadě. Nabízí jim určitou stabilitu, společenský řád. Jsou zdrojem možného zakotvení, orientace, ochranou před nejistotou a chaosem.⁷ Tradiční náboženství, tak jak je známe, nás však mohou odpuzovat svým konzervativním přístupem. Tento se projevuje většinou neochotou a nedůvěrou k inovativnímu oživení zarytých rituálů, zvyklostí. Tradiční náboženství na ně pohlížejí z pozic svých tvrdošijných postojů, předpokládají a možná vidí v těchto inovacích možné ohrožení, narušení jejich „posvátného“ systému.

---

⁴ Srov. *Vyznání víry církve*, s. 25.

⁵ KÖNIG, F. WALDENFELS, H. *Lexikon náboženství*, s. 371.

⁶ SOKOL, J. *Člověk a náboženství*, s. 11.

⁷ Srov. HOŠEK, P. *A Bohové se vracejí*, s. 12.

„S ohledem na dějiny evropského křesťanství stojí za zmínku, že výše naznačená role náboženství v tradičních společnostech více méně odpovídá roli, kterou hrálo v evropských zemích křesťanství po většinu svých dosavadních dějin od doby císaře Konstantina až do nástupu novověku. Tato dominantní role křesťanství jako garanta společenského konsensu měla pochopitelně své stinné stránky, mezi které jistě patřilo pronásledování kacířů, utlačování Židů a tak dále.“⁸

Nebylo by správné zde připomínat a vyzdvihovat pouze černé stránky dějin křesťanství. Proto bychom měli uvést i skutečnost, že křesťanství sehrálo i pozitivní roli v historii evropských národů. Spravovalo antickou a středověkou vzdělanost, strážilo kulturní hodnoty, chránilo také školství a zdravotnictví.⁹

Ačkoliv spiritualita jako taková není přímo závislá na konkrétním náboženství, bezpochyby tyto dva pojmy mají mnoho společného. Většinou můžeme mluvit dokonce o jejich vzájemnosti, reciprocitě. Náboženství se často vnímá jako již konkrétní vyjádření vztahu k transcendentní zkušenosti. Toto vyjádření se pak neobejde bez nejrůznějších rituálů či symbolů. Bývá to opět subjektivní odpověď na otázku, kam člověk patří a, co se od něj očekává. Konkrétní náboženství nám následně nabízí hodnoty, které máme vyznávat, principy, kterými se máme řídit. Transcendentní rozměr učení kteréhokoliv ze známých náboženství nás může obohatit. Dalo by se říct, že všechny mají někde svůj společný cíl a různorodost mezi nimi je možné přirovnat k „horským stezkám vedoucím k jednomu vrcholu“. Rozvoj spirituality, kterého výsledkem je konkrétní náboženství, nám má přinést snahu přiblížit se blíže k lidským ctnostem, poučit se z moudrých tradic zapsaných v dějinách toho či onoho náboženství.¹⁰ Nepochybně je volání po takové snaze v dnešním moderním světě na místě. Vyznávání určitého náboženství se většinou neobejde ani dnes bez společných setkání, rituálů, obřadů, které se odehrávají na posvátných místech (kláštery, kostely, chrámy, apod.).

---

⁸ HOŠEK, P. *A Bohové se vracejí*, s. 15.

⁹ Srov. Tamtéž, s. 17.

¹⁰ Srov. SMITH, H. *Světová náboženství*, s. 246.

1.3 Víra

Teologický slovník definuje pojem víra takto: „Víra v nejobecnějším smyslu znamená svobodné přijetí výroků určité osoby v důvěře k ní. Tím je již řečeno, že při víře jde vždy o vztah mezi osobami, který stojí či padá s hodnověrností toho, komu je uvěřeno. Víra v tomto smyslu se odlišuje od vědění opírajícího se o důkazy i od bezdůvodného paradoxu ‚slepé‘ důvěry. Pokud se pojmu víra užívá v teologii, je nutno ovšem předem vidět, že na křesťanskou víru může být použit pouze v analogickém smyslu. Neboť zde je to sám Bůh, ve kterého věříme, kterému věříme a v něhož doufáme, ovšem za předpokladu, že sám sebe zjevuje a že – pokud se tak za normální situace sám nezjevuje přímo jednotlivci – jsou ze své strany hodni víry Bohem určeni svědkové.“¹¹

Svět, ve kterém žijeme, a vychováváme děti, nám nabízí mnoho cest a způsobů, jak prožívat a rozvíjet své životy. Rozporuplnost tohoto světa se projevuje v názorech a uznávaných hodnotách. Je tak typický svoji roztržitostí, rozmanitostí co do národností, tradic, zvyklostí a nároků. Je to veliký svět a my se právem můžeme zeptat, zda nám víra přítomná ve výchově pomůže v pozitivním přijímání tohoto velikého světa. V nadcházející kapitole se podíváme na víru z pohledu psychologického. Jak se psychologové dívají na přítomnost víry v našem životě a její vyústění v konkrétní náboženství. V této kapitole si zkusíme zodpovědět, k čemu je nám víra jako taková.

1.3.1 K pramenům víry

Víra považována za intelektuální zaostalost? Ano, takové názory se objevují zejména mezi zarytými skeptiky. Věřit jistě znamená mít důvěru. Ale nejedná se pouze o důvěru ve věci samozřejmé, o odůvodněnou pravdu takové víry. Věřit můžeme v sebe sama, v to, že nás neklame zrak, věříme v poznatky a fakta.

Naproti tomu víra náboženská (ať už se jedná o jakékoliv náboženství) neznamená nepochybovat o ní, nesnažit se odůvodňovat si její pravdivost, autentičnost. Věřit znamená mít naději. Avšak nenechme se oklamat zdánlivě slabým argumentem přínosu pouhé naděje. Této naděje se nám totiž dostává díky zjevení, které samo přineslo takovou víru k nám. Zjevení víry k nám může přijít různými způsoby a v rozličných formách. Že se jedná o nějaký druh zjevení, poznáme ve chvíli, kdy jsme ochotni připustit, že tato zjevení pramení v Bohu a pochází od Boha. Život člověka může být

---

¹¹ RAHNER, K. VORGRIMLER, H. *Teologický slovník*, s. 388.

takto chápán jako cesta dovnitř tajemství. To je základní přesvědčení všech náboženství. Tajemství člověka tak stojí vedle tajemství, které v řeči náboženství nazýváme Bůh.¹²

„Prožíváme období zlomu a jsme polapeni mezi dobou, která skončila, a dobou, která nastane. (...) Už se nemůžeme spoléhat na staré a osvědčené odpovědi, které vznikaly v průběhu uplynulých 500 let ve zcela odlišném světě, než je ten náš. Moderní, geometrický a racionální svět vědeckých poznatků nám poskytl mnoho dobrého. Díky Bohu za ústřední topení, bezbolestné zákroky u zubaře a splachovací záchody! Přičemž pomineme převládající filozofický názor, že vesmír je vysloveně sekulární a zbavený Boha. Toto přesvědčení zastává stále více obyčejných lidí. Dvacáté století, nejkrvavější v celé historii lidstva, skoncovalo s myšlenkou, že nezávisle na Bohu kráčíme k věku pozemské utopie. Dnes se musíme snažit porozumět tomu, kdo jsme, proč jsme tady, a kam míříme, a to z neopakovatelného pohledu, jaký se nám nabízí na počátku dvacátého prvního století. To vyžaduje trpělivost, úsilí a moudrost. Vyžaduje to také otevřenost vůči duchovnu, tajemství, transcendentnu a spiritualitě, otevřenost, jakou jsme již staletí nezažili.“¹³

Tuto citaci jsem uvedla proto, že na mě zapůsobila svou otevřeností, upřímností a naléhavostí. Autor odpovídá na otázku, která byla položena na počátku: Proč bychom měli hledat víru? Protože žijeme ve zmatku a nejistotě, ve které nemůžeme nikomu věřit. Přitom však potřebujeme nalézt odpovědi na tolik otázek. B. Draper neodmítá všechny dosavadní odpovědi, navrhuje poučit se ze zkušeností jejich moudrosti a použít je na naší dnešní cestě za hledáním ztracené duchovní rovnováhy.

1.3.2 Víra křesťanská

V uceleném kontextu této práce se budu opírat zejména o víru křesťanskou. Důvodem je skutečnost, že křesťanská náboženství jsou dnes nejrozšířenější, ale také hodně diferencovaná a specializovaná. Ke křesťanské víře se dnes hlásí přibližně jeden a půl miliardy lidí.¹⁴ V centru křesťanské víry je Kristus, který je součástí Trojjediného Boha. Víra v něj je vyjádřena životem křesťanů v kontextu jejich věřícího společenství.

Doba, ve které žijeme, má často na první pohled jasno v tom, že křesťanská víra v Boha je pouze nmoderní způsob života, s tendencí vyzdvihování pověr a bájí. Tato

---

¹² Srov. *Vyznání víry církve*, s. 27.

¹³ DRAPER, B. *Víra jako výzva*, s. 12.

¹⁴ Srov. FRANKIELOVÁ, S. *Křesťanství*, s. 8.

víra bývá mnohdy vnímaná s nálepkou atavismu a archaického strachu z bezmocností vůči přírodním silám a jejich nevyzpytatelnosti.¹⁵ Moderní doba je jakýmsi synonymem novodobé civilizace. Ale co z nás dělá novou a lepší civilizaci? Jsou to snad satelity a družice, které ovládají spojení mezi kontinenty? Anebo je to technologická dovednost lidstva a létání do vesmíru? Znamená to snad, že jsme se oproti dobám dávno minulým posunuli někam jinam? Možná dál v několika zmíněných ohledech jistě, ale jinam těžko. Vysvětlením takového vnímaní je totiž spíše atavisticky vyhlížející skutečnost, že stejně jako v těchto dávno zapomenutých dobách jsme dnes stejně neschopní vládnout jiným právem než právem násilí a hmotné síly.

Bible Svatá, Písmo – tato kniha není pouze nejdůležitější svatou knihou křesťanů, ale udržuje si také status nejčtenější knihy světa. A proč? Protože si klade tutéž otázku jako bezesporu většina z nás. A sice zda a jaký smysl má náš život? Samozřejmě, jsou tady názory typu, že bible je podvrh, že je k smíchu. Ale pokud by opravdu byla tak nesmyslná a nedůležitá, bylo by nelogické a nepravděpodobné, že pořád stojí za námahu v podobě vyvolaných různorodých konfliktů a popírání v rámci společenství celého světa.¹⁶

Považuji za inspirativní myšlenky výše citovaného B. Drapera, spisovatele, vydavatele a přednášejícího na Institutu pro soudobé křesťanství v Londýně, který se také zabývá otázkami víry a církve ve spojitosti s dnešní kulturou postmoderního světa. Upozorňuje na to, že se v dnešní společnosti spiritualita a náboženství stávají záležitostmi soukromou. Proč tomu tak je? Odpovědí je možná dojem věřícího člověka, že ho lidé z jeho okolí nechápou. „Někteří lidé, obzvláště skeptici, vnímají náboženství a spiritualitu jako něco mezi zajímavým koníčkem pro naivní lidi a alternativou ke kuželkám a rybaření. Avšak následovníci Krista věří, že jejich víra znamená daleko víc. Není určena jenom pro nedělní dopoledne. Je to povolání na celý život, které má stejný význam v pondělí ráno v práci jako v neděli v kostele. Dnešní kultura, rozpadající se do spousty mikrokultur, nesmí ohrozit celistvost našich osobností. Krista následujeme celou svojí bytostí, zahrnující všechny jednotlivé části života, vzájemně propojené ve smysluplný celek.“¹⁷

---

¹⁵ Srov. RAVIK, S. *Bible dnes a pro nás*, s. 9.

¹⁶ Srov. Tamtéž, s. 12.

¹⁷ DRAPER, B. *Víra jako výzva*, s. 32.

Tady se odhaluje další důvod, proč se v práci orientuji zejména na křesťanství. Protože nabízí konkrétní odpověď na lidské hledání, dává smysl našim životům a poskytuje klid naší duši. Aby však plnilo tento svůj „Boží dar“, musíme křesťanství rozvíjet a doopravdy prožívat. Na adresu doplnění odůvodnění tohoto právoplatného postavení mezi nabízenými náboženskými systémy nezapomínejme, že to byli právě křesťané, kdo vštěpoval dnes tak významné civilizaci Západu, že jsme si před Bohem všichni rovni, že je potřeba pomáhat těm, kteří to potřebují. Nemluvě o tom, kdo postavil první nemocnice a zakládal školy. Křesťanská víra stála také u zrodu koncepce Červeného kříže.

1.4 Výchova

Výchova, budeme-li chtít, může být chápána jako určitá filosofie. Proč? Protože samotné otázky, které se týkají výchovy, jsou ve své podstatě filosofické. Filosofie výchovy je vlastně filosofií života, filosofií životního běhu. Ať už nám takové pojetí filosofie výchovy zprostředkovává ve svých dílech E. Fink, J. Patočka či třeba R. Palouš, nebo někdo z jejich žáků, můžeme v nich nalézt společné těžiště v tvrzení, že „výchova a vzdělání má aktualizovat lidství každého člověka v jeho jedinečnosti a nezaměnitelnosti, ukazovat nedostačivost běžných, tj. ne-vychovaných a ne-vzdělaných východisek lidského života.“¹⁸

„Mezi úkoly výchovy a vzdělání patří na jednom z předních míst úkol porozumění pro tradici kultury, ve které žijeme, jejíž kontinuitu i proměnu výchova představuje. (...) K předním úkolům vzdělání patří asi právě uvedení do společného kulturního světa, ale s vědomím, že pro uváděného není toto uvádění samozřejmostí, nýbrž interpretačním výkonem, díky kterému je schopen alespoň v některých důležitých hlediscích sdílet svět naší kultury.“¹⁹

V řečtině existuje slovo *paideia*, které můžeme přeložit jako výchova nebo vzdělání. „Jan Patočka říká, že *paideia* je jedním z posvátných slov staré řečtiny. Je něčím, co je hodno úcty a co samo prostor schopnosti úcty vytváří, něčím, co probouzí úžas: žaseme nad tím, že něco takového jako *paideia* je možné, ale také platí, že *paideia*

---

¹⁸ KRATOCHVÍL, Z. *Výchova, zřejmost, vědomí*, s. 12.

¹⁹ Tamtéž, s. 170.

probouzí schopnost žasnout nad něčím. *Paideia* je založena vztahem, schopností být ve vztahu, ale také schopnost vztahů zakládá.²⁰

V pedagogice, sociologii a v psychologii máme k dispozici veliké množství definic výchovy. Když přeskochíme samozřejmost rodičovské výchovy, stává se výchova zejména pedagogickou záležitostí. Na poli psychologie pak nalzáme různá doporučení jak vychovávat. Avšak, ať už vychováváme jako rodič, pedagog či psycholog, máme možnost vnímat v poslání vychovávat jedno společné těžiště, a tím je zodpovědnost. Zodpovědnost za ty, které vychováváme. Potvrdí nám to jistě definice v psychologickém slovníku, kde je výchova vysvětlována jako „záměrné, více či méně systematické rozvíjení citových a rozumových schopností člověka, utváření jeho postojů, způsobů chování, v souladu s cíli dané skupiny, kultury apod.“²¹

„V mnoha jazycích je etymologie slova ‚výchova‘ podobná, protože navazuje na známý Platonský mýtus: vězeň je vy-váděn, e-dukován z vězení – odtud *education*, *Erziehung*, *l'éducation* apod. Ne tak v češtině: kmen slova vý-chova nepoukazuje ke změně, nýbrž naopak k úchově, záchově. (...) Český výraz pro činnost, děj výchovy, totiž sloveso *vychovat*, *vychovávat*, snoubí péči ve smyslu pěstění, chovu (slovní kořen *chov*) s lidskou možností vyjít za hranice tělesné ustrojenosti (předpona *vy-*), například – zřejmě ve výsostně lidském nadání – tázavě hledět na sebe sama.“²² Člověk tedy vychovává už tím, že pečuje o sebe, avšak i o ostatní kolem sebe, a uchovává svět jeho vysvětlováním. Takové vysvětlení však nesmí vést k pouhému předání našeho vidění světa, nýbrž má vychovávaného povzbudit k touze učit se tento svět znovu a znovu objevovat.

„Osudový úděl člověka je jedinečný. Je to pohyb porozumění své individuální úloze být – nějak být, totiž být právě, autenticky, tj. zodpovědně, tak, že individuum skutečně žije sebe sama a že na sebe bere to, zač jako právě on jakožto právě tento jedinečný smrtelník ručí, jde o pohyb volby mezi možnostmi činit to, co je vhodné, dobré, a tím, co je méně vhodné, špatné (a zpravidla také jednodušší) – to je přece tím nejvlastnějším, co nakonec každá výchova, rodinná i školská, sleduje.“²³

---

²⁰ KRATOCHVÍL, Z. *Výchova, zřejmost, vědomí*, s. 28

²¹ HARTL, P. HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*, s. 680.

²² PALOUŠ, R. SVOBODOVÁ, Z. *Homo educandus*, s. 11.

²³ Tamtéž, s. 75.

J. Průcha ve svém Přehledu pedagogiky definuje výchovu takto: „(...) je to činnost, která ve společnosti zajišťuje předávání ‚duchovního majetku‘ společnosti z generace na generaci. Jde tu o zprostředkování vzorců a norem chování, komunikačních rituálů, hygienických návyků apod., jež se uskutečňuje prostřednictvím rodinné výchovy již od nejranějšího věku dětí.“²⁴

Můžeme díky výše citovaným definicím výchovy vidět souvislost mezi výchovou a vírou v dnešní postmoderní společnosti? Dle mého názoru ano. Zejména dnes je totiž kladen důraz na výchovu k hodnotám, tradicím. Proč tomu tak je, není těžké zodpovědět. Dnešní svět je typický svým chaosem, ztrátou identity, těžkostmi v nalezení sebe sama. Víra nám může pomoci nalézt sebe sama, může nám poskytnout útočiště, sílu přijmout věci takové jaké jsou. Víra tedy nemusí být pouhou součástí výchovy. Dle mého názoru jí může značně rozšiřovat.

1.4.1 Vychovávat s vírou

Pokud se zabýváme výchovou k víře a s vírou v kontextu křesťanství, neubráníme se myšlence a představě dokonalé křesťanské rodiny. Existuje však vůbec taková? Není důležité vychovávat k dokonalosti, ale učit se z chyb a naučit se začínat znova. Tohle bychom měli mít na paměti při výchově. Pokud se zamyslíme nad změnou, kterou společnost prošla za posledních třicet nebo čtyřicet let, neunikne nám alarmující situace, do které jsme se jako lidé dostali. Výchova a hodnoty, které společnost vyznávala, jaksí vymizely. Opírali jsme se o základní pilíře, které pro nás byly samozřejmostí, a které dnes nikde nevidíme. Dnešní společnost je rozpolcená, jaksí vyvedená mimo zajetou trať. Zmítá se v chaosu, ochromuje naše smysly i duši.²⁵

Výsledkem pokroku této doby je pořád častěji postupná kapitulace a naříkání. Všíáme-li si běžného chování lidí, neunikne nám pouhé přijímání všeho špatného, levného. Hlavně ať nevybočujeme! Přitom spousta lidí před sebou ani nevidí žádný cíl. Ale my všichni bez výjimky můžeme opět nalézt cíl našeho života, a to v případě, že se vrátíme k sobě samým, nalezneme své skutečné já, svou identitu a přijmeme ji. Pokud si zvolíme takovou cestu výchovy našich dětí, můžeme růst zároveň s nimi.

---

²⁴ PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky*, s. 14.

²⁵ Srov. PONSARDOVÁ, CH. *Víra v rodině*, s. 5.

Pokud se nám zjevení dostane skrz křesťanskou víru, o to snazší cestu budeme mít. Křesťanství nám nabízí skutečně celistvý návod jak se dopracovat ke smyslu a hodnotě našeho lidského bytí. Nemluvíme zde o přísně, fundamentálně smýšlejících jedincích. Cesta výchovy skrz křesťanskou víru může být laskavá, obětavá a přátelská i k omylům, pochybnostem a nezodpovězeným otázkám. Pokud nám pomůže nastolit klid a rovnováhu v mezilidském soužití, jistě stojí za to dát jí šanci.

Nebude těžké vychovávat a nechat se přitom ovlivnit křesťanstvím. Nemusíme dělat velké věci. Stačí, když změním přístup ve výchově v dnešních rodinách. Pomůže návrat k důvěře.²⁶ Kolikrát slyšíme, že děti utíkají z domovů proto, že jim nikdo nenaslouchá. Hledají pochopení a důvěru jinde. Často vidíme následky těchto útěků ve večerních televizních zprávách. Víra v rodině nás může inspirovat k tomu, abychom se vzájemně slyšeli, udělali si na sebe čas. Děti by měly vědět, že je rodiče vyslechnou, že jim můžou říct cokoli, aniž by je někdo hned odsoudil. Důležitá je trpělivost. V první řadě je důležité si uvědomit, proč jsme tolik netrpěliví? Jestli jsme unaveni, nepřepínejme se tolik. Dopřejme si klid. Musíme mít trpělivost sami se sebou, zbavit se vnitřního neklidu. „Být trpělivý také znamená odpouštět ‚sedmasedmdesátkrát‘, jako nám odpouští sám Bůh. Znamená to vydat se po každém ztroskotání znovu na cestu, po každém pádu se znovu zvednout, nepodlehnout sklíčenosti.“²⁷

Také s touto citací Ch. Ponsardové naprosto souhlasím. Trpělivost je velmi důležitá. Základním krokem je naučit se mít trpělivost sám se sebou, umět odpočívat a odstranit vnitřní neklid, který nám v trpělivosti nejčastěji brání.

1.5 Postmoderna

Posledním pojmem, kterým bychom se měli pro účely této práce podrobněji zabývat, je postmoderna. Zdeněk Neubauer se ve svém díle Přímluvce postmoderny zabývá možností chápat postmodernu jako pojem „relativní“. Říká, že se dnes může zdát, že postmoderna je jednoduše moderní dobou vůči novověku a považuje se za jeho překonání. Zároveň upozorňuje, že takto chápaná postmoderna je pouze argumentací kritiků, kteří ji považují za pouhou módu.

---

²⁶ Srov. PONSARDOVÁ, CH. *Víra v rodině*, s. 56.

²⁷ Tamtéž s. 56.

„Jenomže: Tak jednoduché to není. Pojem ‚postmoderny‘ zahrnuje a slučuje oba významy. Postmoderna chce překonat novověk, nemíní však být moderní: prohlašuje ‚modernost‘ za překonanou kategorii. Od ‚moderny‘ se liší mnohem radikálněji: na budoucnost si nárok nedělá a přítomnosti nic nepředepisuje.“²⁸

„Eschatologická postmoderní zkušenost nás nesmí vést k pohodlné rezignaci na pravdu a na skutečnost. Jejím poselstvím je naopak výzva, abychom za pravdu a skutečnost přijali odpovědnost. Rozumět této výzvě a následovat ji předpokládá právě změnu smýšlení: je třeba se naučit myslet bytí jinak než jako ‚objektivní‘, tj. na nás, na našem poznání, uznání a svědectví nezávislé. Taková změna smýšlení je však možná jen ve víře, již jsme povoláni k žehnání a přitakání – skutečnosti a pravdě, která nás potřebuje. (...) Starověký svět zanikl, ale z pozdního helenismu vzešel středověk. Svět středověku minul, ale z renesance – doslova znovuzrození – povstal novověk, jehož zánik dnes ohlašuje postmoderna.“²⁹

J. Poláková vidí postmodernu jako dobu, kdy se postupně uplatňuje trend, který zpochybňuje všechny dosud samozřejmá východiska moderní kultury a civilizace.

„Nejeví se jako pouhá součást či dohra moderní doby: nové tvořivé podněty už přesahují integrační schopnost moderních stereotypů myšlení a jednání i jejich sebe-korekční možnosti. Postmodernu už nelze zredukovat na další vnitřní vzpouru moderny proti sobě samé, její podněty již nemají jakýsi romantický únikový nebo protestní charakter – nejsou vůči moderně komplementární, jsou *jiné*.“³⁰

Takto chápána postmoderna je charakteristická novým hledáním lidské identity a přijímáním lidské situace.

Co je nejvíce typické pro postmoderní dobu? Nejčastější odpovědí bezpochyby bude pluralita názorů a jejich zrovnoprávnění. Dostává se skutečně zrovnoprávnění všem názorům? O tom by se dalo polemizovat. Jisté je, že postmoderna přinesla mnoho nového, mnoho pozitivního. Odmítá koncepci jediné pravdy, odmítá představy jakékoliv kulturní nadřazenosti. To všechno jistě podporuje směřování k vzájemné toleranci. Proč tedy tak často slyšíme o diskriminaci, vzájemnému odcizení se? Protože k postmoderně musíme přiřadit další její typické pojmy, jako například nezávislost,

---

²⁸ NEUBAUER, Z. *Přímlovce postmoderny*, s. 62.

²⁹ Tamtéž, s. 70.

³⁰ POLÁKOVÁ, J. *Perspektiva naděje*, s. 13.

nezávaznost, samostatnost. Problém postmoderny bude možná v tom, že místo toho, aby vedla ke spolupráci, svojí orientací na individualitu, inklinuje k rozdělování a možná bude spíše překážkou dalšího rozvoje společnosti.

Pro účely této práce není důležité rozebírat nový tvar postmoderny třeba v umění, architektuře či literatuře. Proto se opět zaměříme na otázku, jak a co nám může v postmoderně fungující společnosti nabídnout křesťanství, či vyznání jiné víry?

Současná situace ve společnosti nám napovídá, že většinový postoj lidí naší kultury takřkajíc „západní“ se o otázky víry moc nezajímá. Takové otázky nejsou zrovna moderní. V porovnání s minulými stoletími se již ani přírodní vědy tolik nesnaží dokázat, či spíše vyvrátit, existenci Boha, protože veškeré jevy, pro ně důležité si umí zdůvodnit. Dnes se již neřeší existence Boha stvořitele. Ať už přírodním vědám pomáhá evoluční teorie, nové objevy či technologie. Faktem zůstává, že všechna jejich vysvětlení a prokazování v sobě bohužel nenesou žádný cíl či hlubší smysl. Tento zde může přinést právě a opět víra a konkrétní náboženství, které člověka osloví.

Svět dneška je jakoby světem dvou různých navzájem působících protipólů. Otevírá se před námi svět veden cestou pochopení a svět plný nedůvěry a zatvrzelosti. Máme před sebou zárodky světa pokory, skromnosti a světa pýchy. Tyto světy vedou neúnavnou bitvu. Právě víra, možná přímo křesťanská, je jednou z jejich válečných oblastí, ve které se koncentruje snaha o nastolení nového morálního řádu této doby.

„Postmoderní doba vytváří pro hledání transcendence své specifické podmínky, samo toto hledání je však určitou antropologickou konstantou – je součástí lidského života ve všech dobách i zeměpisných oblastech. ‚Bůh‘, ‚nadpřirozeno‘, ‚mimo svět‘ jsou více či méně zdařilá základní a obecně užívaná slova k zachycení toho, co se filosofie – donedávna dominantní myšlenková forma naší civilizace – pokouší na úrovni svého pojmového aparátu zpracovat v termínech transcendence.“³¹

Otázka pravdy je dnes otevřená a nabízenou odpovědí je osobní, pokorné hledání této pravdy. Uplatňuje se princip dialogu, oceňuje se právo na odlišnost. Na druhou stranu zde vyvstává nezvyklý problém. Postmoderní exploze kulturní výměny informuje o mnoha nových významech, nových kulturách, historicky i geograficky se odlišujících,

---

³¹ POLÁKOVÁ, J. *Perspektiva naděje*, s. 19.

kteře se potkávají v téměř stejné době a na stejném místě. Prvotní radost z uvolněné plurality se tak může změnit v únavu a rezignaci.

„Postmoderní vývoj západní civilizaci a kultury je unikátní tím, že v něm poprvé v dějinách lidstva přicházejí ke slovu patrně všechny kultury – bez ohledu na geografickou či historickou vzdálenost od současného Západu – o nichž je možno se dovědět. (...) V nepřehledném množství duchovních alternativ se reflektující myšlení šokované bezbřehostí jejich zdánlivé nahodilosti, relativity a chaotičnosti zprvu jakoby ztrácí, ale ponenáhlu se může znovu najít v roli senzitivního objevitele *vnitřního řádu*, jímž se hledání transcendence *samo* intuitivně pořádá a řadí své alternativy podle pravidel a kritérií, jež nejsou stanovitelná uměle a zvenčí, ale která jsou spontánní součástí vlastního procesu hledání.“³²

W. Welsch se zabývá kritikou výrazu postmoderna a řeší třeba kontroverzi, kuriozity a klišé tohoto pojmu. „Postmoderna rozhodně není to, co sugeruje její jméno a co jí podkládá nejběžnější neporozumění: trans-moderna a anti-moderna. Její základní obsah – pluralitu – propagovala již sama moderna 20. století, a to zejména její vůdčí instance jako věda a umění. V postmoderně je tento požadavek moderny naplněn v celé šíři skutečnosti. Proto není postmoderna svým obsahem nijak anti-moderní a svojí formou není prostě trans-moderní, nýbrž je třeba ji chápat jako exoterickou formu naplnění kdysi esoterické moderny 20. století.“³³

Welschova postmoderní moderna není tedy v přísném smyslu post-moderní ve srovnání s poslední modernou 20. století, nýbrž ve srovnání s modernou v nejstarším, antikvovaném smyslu. Postmoderní pluralita kráčí ruku v ruce s větší svobodou a s větší citlivostí pro vnímání současných problémů. Výraz postmoderna je podle W. Welsche sporný v mnoha oblastech. Rozebírá kontroverzi v jeho chápání po stránce legitimacy, oblasti, kde se používá, časového počátku a v neposlední řadě po stránce obsahové.

„Rovněž z pohledu společnosti je zřejmé, že postmoderna je pokračováním moderny, ba že je jejím radikálním naplněním. Neboť pluralita, tento charakteristický znak postmoderny, byla víc než pro jakoukoli jinou závazná právě pro moderní společnost. Stačí připomenout třeba Maxe Webera anebo Paula Valéryho. Weberovi je moderna charakterizována zásadním ‚polyteismem hodnot‘. (...) Podobný pohled – ač

---

³² POLÁKOVÁ, J. *Perspektiva naděje*, s. 31.

³³ WELSCH, W. *Naše postmoderní moderna*, s. 14.

nikoli již ve stylu heroického přijetí, nýbrž diktovaný zaujetím – nalézáme u Paula Valéryho. Rovněž jemu znamená moderna stav, v němž se 'uznává mnoho nauk, směrů a ‚pravd‘, které jsou navzájem velice odlišné, ne-li zcela rozporné.' Valéry jde však ještě o krok dál, když říká, že ‚tyto nauky, směry a ‚pravdy‘ stojí vedle sebe a působí dokonce ve stejných jedincích.‘³⁴

Welsch uzavírá zmiňované aspekty výrazu postmoderna vyjádřením, že postmoderna sice transformuje modernu, ale neukončuje ji a nepokládá se do nějaké antimoderny. ‚Pluralita se vzhledem k postmoderně stala rozmanitější a pronikavější. Vzrostla extenzivně a intenzivně. Natolik, že došlo ke kvalitativnímu skoku. Všechny popisy, všechny strategie, všechna řešení mají v budoucnu probíhat na základě mnohosti: Jestliže dříve platila pluralita za formu rozvoje, výzvu či podnět k rozvoji jednoty, musíme ji nadále myslet jako z jednoty vzešlou a jednotu v jejím rámci – již ne proti ní.‘³⁵

Autor nenásilně vystihuje podstatu způsobu, jakým bychom měli postmodernu vnímat. Z potenciálu, který se nám v rozmanitosti nabízí, je možné čerpat prvky k nalezení nových způsobů řešení námi pokládaných otázek. Není přitom důležité, zda považujeme postmodernu za překonání novověku či transformaci moderny.

---

³⁴ WELSCH, W. *Naše postmoderní moderna*, s. 102.

³⁵ Tamtéž, s. 162.

2 Psychologie, spiritualita a náboženství

Psychologie je složitá a přitom jedinečná věda. Psychologové vyznávají různé názory, zastávají různé teorie a používají rozličné metody. Není tomu jinak ani u otázky potřeby náboženství a rozvoje duchovní dimenze člověka. V této kapitole hledám odpověď na otázku potřeby víry v životě člověka a to přímo mezi tzv. „průkopníky“ této vědy.

Pokud jde o současný stav zkoumání rozvoje duchovní dimenze u mladých lidí, uvádím zde údaje zjištěné V. Volným, dostupné online. Na základě těchto informací je snadné si uvědomit, do jaké míry si potřebu zabývat se otázkou rozvoje spirituality naše společnost uvědomuje či připouští. „(...) Nicméně ani v současné době nelze hovořit o zásadním obratu, což dokumentuje průzkum Bensona, Roehlkepartaina a Rudeho, kteří sledovali v šesti odborných anglických časopisech zabývajících se vývojovou psychologií výskyt citací o náboženství, náboženském rozvoji, spiritualitě a spirituálním rozvoji. Z 3123 článků věnovaných dětem a mládeži, publikovaných v letech 1990 – 2002, se pouze 27 z nich (tj. 0,9%) zmiňovalo o jednom či více z výše uvedených klíčových termínů, přičemž pouze jeden článek popisoval problematiku spirituality dětí a adolescentů.“³⁶

V online příspěvku k této problematice nacházíme i možné vysvětlení tohoto stavu. Spiritualita je stále považována za individuální, výběrovou záležitost a podle mnohých badatelů se tedy nemusí nutně dotýkat „samotného jádra“ lidské osobnosti.

Následující část nám přiblíží rozpoznané pozitivní hodnoty spirituality a náboženství v teoriích vybraných psychologů.

---

³⁶ VOLNÝ, V. *Problematika teorií spirituálního vývoje a rozvoje víry* [online].

Autor odkazuje na publikaci: BENSON, P. L. ROEHLKEPARTAIN, E. C. RUDE, S. P., *Spiritual development in childhood and adolescence: Toward a field of inquiry*. In: ROEHLKEPARTAIN, E. C. KING, P. E. WAGENER, L. BENSON, P. L.(ed).

2.1 S. Freud a jeho pohled na potřebu náboženství

S. Freud se k otázce spirituality a náboženství nestavěl zrovna pozitivně. Známé jsou jeho definice a výroky, které společně popisují věřící jako jedince s nevědomými a infantilními potřebami, kteří si sebou nesou jakousi neutichající potřebu bezpečí přetrvávající od dětství. „Jsou to vztahy bezmoci dítěte k návazné bezmoci dospělého, takže se psychoanalytická motivace vzniku náboženství podle očekávání stává infantilním příspěvkem k jeho manifestní motivaci. Vciťme se do duševního života malého dítěte. (...) Tak se stává matka, která utiší hlad, prvním objektem lásky i první ochranou proti všem neurčitým, z vnějšího světa hrozícím nebezpečím. Lze říci, že je první ochranou proti úzkosti. (...) V této funkci vystřídá záhy matku silnější otec a setrvá v ní po celé dětství. Vztah k otci je však poznamenán zvláštní ambivalencí. Otec sám znamenal ohrožení, snad následkem předchozího vztahu k matce. Tak se ho zároveň bojíme i po něm toužíme a obdivujeme ho. Rysy této ambivalence jsou hluboce vlastní všem náboženstvím, jak to též vykládá *Totem a tabu*. Když dorůstající člověk zjistí, že je mu souzeno zůstat natrvalo dítětem, že se nikdy neobejde bez ochrany proti cizí převaze, propůjčí jí rysy otcovské postavy, vytvoří si bohy, jichž se bojí, snaží se je naklonit a posléze jim svěruje svou ochranu. Tak je motiv touhy po otci totožný s potřebou ochrany proti lidské nemohoucnosti, obrana bezmocného dítěte určuje charakteristické rysy reakce na bezmocnost i v dospělosti, tedy i při vzniku náboženství.“³⁷

Náboženským představám S. Freud připisoval povahu psychologických iluzí. Připouštěl však, že reálnou hodnotu většiny z nich nelze snadno posuzovat. „Jsou stejně nedokazatelné jako nevyvratitelné. Víme ještě příliš málo, než abychom k nim mohli přistupovat kriticky. (...) Vědecká práce je však naší jedinou cestou k poznání okolní reality.“³⁸

Teorie S. Freuda se ještě i dnes vyučuje na některých univerzitách ve světě. Zároveň je známo, že jeho zarytý postoj vůči náboženství se stal předmětem zkoumání dalších psychologů a ti zjistili, že negativní postoj S. Freuda, a možná většiny ateistů vůbec, pramení ve špatné zkušenosti s vlastním otcem v raném věku. Zkoumání se týkalo třeba oprávněnosti tvrzení, že by Freud byl absolutním nepřítelem náboženství. „Freud je přesvědčen, že cílem lidského vývoje je dosáhnout ideálů, jimiž jsou poznání (rozum,

³⁷ FREUD, S. *Nespokojenost v kultuře*, s. 24.

³⁸ Tamtéž, s. 34.

pravda, logos), bratrská láska, zmenšení utrpení, nezávislost a odpovědnost. Tyto ideály vytvářejí etické jádro všech velkých náboženství, na nichž stojí kultury Západu i Východu – učení Konfucia a Lao-c‘, Buddha, biblických proroků a Ježíše... Freud hovoří ve jménu etické podstaty náboženství a kritizuje teisticko-nadpřirozené stránky náboženství, neboť překážejí tomu, aby si lidé etické cíle plně uvědomili... Tvrzení, že Freud je ‚proti‘ náboženství je tedy zavádějící, dokud jasně neurčíme, *jaké* náboženství nebo jeho stránky kritizuje a jaké obhajuje.³⁹

Souhlasím s pohledem, který nám odkrývá další z představitelů a pokračovatelů psychoanalýzy, neopsychoanalytik Erich Fromm. Tato kapitola nám chce přiblížit různá vyjádření k problematice potřeby spirituality a náboženství z pohledu psychologie. Je důležité vnímat nabídnuté postřehy a upozornění na diferenciaci aspektů, ze kterých se obor o danou problematiku zajímá.

2.2 E. Fromm a potřeba lásky

E. Fromm o něco jednoznačněji poukazuje na potřebu duchovní rovnováhy, návratu k tradicím, vysvobození ze současné situace vzájemného odcizování se. „I když jsme vytvořili úžasné věci, zdá se, že se nám ze sebe nepodařilo učinit bytosti, pro něž by to obrovské úsilí stálo za to. Náš život není naplněný bratrstvím, štěstím a spokojeností, ale duchovním chaosem a zmatením, které se nebezpečně blíží stavu šílenství – ne hysterii rozšířené ve středověku, ale duševní chorobě podobné schizofrenii, při níž nemocný ztrácí kontakt s vnitřní skutečností a jeho myšlení se odděluje od citů.“⁴⁰

E. Fromm často navazuje na myšlenku, že potřeba orientace v životě a vybraného předmětu uctívání je každému člověku vlastní. V dnešním moderním světě si pořád víc a víc lidí utváří své vlastní náboženství. Dokonce máme co do činění i s tzv. moderním totemismem.⁴¹ Není tak těžké vytvořit si ho v našem soukromém životě. V podstatě to vlastně děláme pořád. Stačí si jako předmět uctívání zvolit určitou hodnotu a té přizpůsobit naše jednání a myšlení. Těmito hodnotami se dnes často stává materiální majetek, prestiž, vzhled. Lidé se stávají závislí. „Uvědomovat si vlastní závislost a omezení je jedna věc, oddávat se té závislosti a uctívat síly, na nichž závisíme, je ovšem něco úplně jiného. Reálně a střízlivě chápat, jak omezené jsou naše síly,

³⁹ FROMM, E. *Psychoanalýza a náboženství*, s. 28.

⁴⁰ Tamtéž, s. 11.

⁴¹ Srov. Tamtéž, s. 41.

představuje podstatnou součást moudrosti a zralosti. Uctívat tato omezení je masochistické a sebedestruktivní.⁴²

Dnešní doba se svými závislostmi je plná vratkostí a rozporů. Člověk se v ní snadno ztratí a onemocní ve vztazích, problémech a zradách. E. Fromm nepochybně, že si člověk potřebuje vytvořit Boha, kterého miluje a kterému důvěřuje, protože takový Bůh nepodléhá této typické nevyzpytatelnosti a rozporům. E. Fromm náboženstvím rozumí každý systém myšlení a činnosti, oddělený od skupiny a nabízející jednotlivci rámec orientace a objekt oddanosti.⁴³ Nejsrozumitelnějším argumentem pro potřebu rozvoje ducha vyúsťující v náboženství je v myšlenkách E. Fromma jednoznačně potřeba lásky. Tomuto tématu se mimochodem věnoval ve zdařilém a inspirativním díle *Umění milovat*.

Myslím, že E. Fromm by souhlasil s potřebou rozvoje spirituality v dnešní společnosti, už jenom proto, že si dostatečně uvědomoval úskalí moderní doby, sebeklam, rozpolcení duší a prázdnotu, ke které vede nedostatek náboženských zkušeností. E. Fromm počítá s člověkem jako s lidskou bytostí s potřebou lásky, orientace v životě a sebepoznání.

2.3 Psychoterapie, Viktor E. Frankl a hledání smyslu

Dalším z řad významných psychologů, u kterého budeme hledat odpověď na moji otázku, je rakouský psychiatr, neurolog a zakladatel tzv. logoterapie Viktor Frankl. Odvážím se tvrdit, že většina jeho celoživotní práce je již hledanou odpovědí. Ve své práci se totiž nespokojil s teoriemi svých předchůdců či učitelů, ale rozvinul teorii vlastní. Jejím základem byla myšlenka, že pokud má doopravdy pomoci pacientům, kteří u něho hledají pomoc, musí je více obeznámit s jejich duchovní sférou, která je jejich součástí a ovlivňuje je. V. Frankl viděl člověka jako bytost neustále hledající a toužící po smyslu života. Nabízí hned několik možností naplnění tohoto hledání a nalezení smyslu života. Stejně jako E. Fromm připisuje i Frankl vysokou hodnotu prožitku lásky. Není to však jenom láska, která v jeho pojetí může coby prožitek dát životu smysl. Může to být jakýkoliv zážitek, který člověka obohatí, povznese a přivede

---

⁴² FROMM, E. *Psychoanalýza a náboženství*, s. 62.

⁴³ Srov. MUCHOVÁ, L. *Úvod do náboženské pedagogiky*, s. 22.

k vyššímu cíli. Dalším příkladem naplnění je podle zmiňovaného psychologa vykonání smysluplného činu. Posledním je utrpení.⁴⁴

„Když se Frankl zamýšlí nad původem religiozity, kriticky se staví proti tvrzením, že by religiozita byla vrozená. Odmítá, že by se předávala biologickou cestou, ale naopak zdůrazňuje, že se předává cestou tradice. (...) Náboženství není pojistkou proti krizím a konfliktům, ale čelí jim nadějí, vírou a láskou.“⁴⁵

„Ačkoliv se náboženství ve svém prvotním záměru může jen velmi málo snažit pečovat o uzdravení a prevenci nemocí, přece jen ve svých důsledcích – tedy nikoliv ve svém záměru – působí psychohygienicky a psychoterapeuticky. To se děje tam, kde náboženství lidem ve zvláštní míře umožňuje prožít bezpečí a zakotvení, které by nikde jinde nenašli, bezpečí a zakotvení v transcendenci, v absolutnu.“⁴⁶

Tyto citace nám nabízejí určitou odpověď na otázku, proč je dnes potřeba rozvíjet spiritualitu. Zdůrazňuje se předávání cestou tradice. Tím se opět vracíme k výchově. Náboženství, které nám pomůže skrz rozvinutou víru, lásku a naději nalézt chybějící orientaci v dnešní pluralitní společnosti, je jednou z odpovědí na hledání smyslu života. Dílo a odkaz Viktora Frankla považuji za určitý souhlas a budu předpokládat, že by na řešenou otázku odpověděl ve smyslu podpory duchovního růstu.

„Je to právě vůle ke smyslu, která se v současnosti stává dalekosáhle frustrovanou. Stále častěji se dnešních lidí zmocňuje pocit nesmyslnosti, který se vyskytuje společně s pocitem „vnitřní prázdnoty“ – jedná se o jev, který jsem charakterizoval a nazval jako ‚existenciální vakuum‘. Projevuje se zejména ve formě nudy a netečnosti.“⁴⁷

Náboženství a spiritualita jsou tedy chápány jako velmi silná dimenze víry a vůle. Lidé si je dnes nemusí plně uvědomovat. Dnes však více než kdykoliv předtím je důležité snažit se je v sobě objevit. Každý potřebuje najít smysl svého života. Jinak se bude ztrácet, tápat a jen prožívat.

Použila jsem krátké shrnutí myšlenek vybraných psychologů na téma rozvoje ducha a náboženství. Kdybych měla porovnat jejich přístup a vynést nějaký závěr, řekla bych, že jak logoterapie, tak psychoanalýza ve své podstatě náboženství nepopírají, pouze

---

⁴⁴ Srov. FRANKL, E. V. *Psychoterapie a náboženství*, s. 67.

⁴⁵ Tamtéž, s. 81.

⁴⁶ Tamtéž, s. 49.

⁴⁷ FRANKL, E. V. *Psychoterapie a náboženství*, s. 67.

s ním pracují odlišně. Ačkoliv logoterapie se může zdát vůči víře v Boha jaksí tolerantnější, ani psychoanalýza duchovní rozměr člověka nepodceňuje, když svým typickým lpěním na analýze, ovladatelnosti a čitelnosti lidské bytosti, vyvolává v člověku potřebu vidět se opravdově a skutečně, se svými nedostatky a chybami.

3 Postmoderna a život v současné společnosti

Jak vypadá naše společnost a co ji charakterizuje? Upustím v práci od rozboru vývoje politické situace a snahy politických stran o nápravu demokracie. Pro naši dobu dále tak typických politických klání a referend či nekončící snahu o co nejdelší udržení své moci. Místo toho se zaměřím na situaci běžného člověka, který se v tom všem ztrácí. Jak dnes vypadají mezilidské vztahy? Jak žijeme a co cítíme?

3.1 Negativní aspekty postmoderny

Nikomu, kdo si upřímně odpovídá na otázku jak je to dnes s hodnotami a ctnostmi neunikne, že je potřeba jejich obnovy a připomenutí.

„S odvoláním na analýzy našeho soudobého světa bychom mohli formulovat apokalyptické volání, že jsme podobně jako v minulosti ‚ve stavu ohrožení‘, že ‚Hunové jsou před branami‘, jak říkali kdysi staří Římané. Ba ne, někteří autoři se obávají, že Hunové jsou již tady – jenom je nevidíme. Z dějin se nelze poučit a sociální svět nelze jednoduše uspořádat tak, aby to odpovídalo pouze našim přáním a historickým zkušenostem. Jedinou jistotou, kterou máme, je skutečnost, že žijeme ve světě, který – jak říká Ralf Dahrendorf – není srovnatelný s dobou roku 1914 a už vůbec ne s rokem 1917 nebo 1933, současnost zatím není časem velkých zkoušek, ale na druhé straně dějiny jsou otevřené, protože neexistuje světový duch a síla, která by je silnou rukou vedla jedním směrem.“⁴⁸

Cesta k naší moderní společnosti bývá často označována jako postupné oslabování ctností, které vystřídal „ctihodný“ proces vydělávání peněz. Jedná se možná o proces pomalý, ale zcela určitě nezadržitelný.⁴⁹

Autoři knihy Společnost naší doby se v jedné části tohoto díla zabývají otázkou, zda se dnes ocitáme ve společnosti tzv. „karnevalové kultury“. Zdá se, že lidé dnes žijí s maskami na obličejích. Tyto masky jsou jen symbolem umělého chování, jednání a myšlení. Zprostředkovávají nám je ve velké míře média. „(...) utváří model hrdiny, přesněji model osobnosti, která má být napodobována a následována, vytváří ‚vzorec‘,

---

⁴⁸ PETRUSEK, M., BALON, J. *Společnost naší doby*, s. 23.

⁴⁹ Srov. Tamtéž, s. 81.

který láká tím, že nabízí na jedné straně model chování, který nabádá k nápodobě, ačkoliv je většinou reálně nedostupný.⁵⁰

„Tedy žijeme s celebritami a Madonnami. Můžeme si být jisti, že většina teenegarů ctících Madonnin kult neví nic o Madonně, oné biblické Matce Vykupitelově, která musela projít sedmero utrpením, aby se stala patronkou všech křesťanů. Ta analogie není zlomyslná: Madonna věděla, co činí, když si zvolila tento pseudonym, a my víme, co činíme, když vracíme popkulturu do tradičního křesťanského kontextu, v němž ovšem mnoho místa nemá. Žít s celebritami je příjemné, ale také nebezpečné: jak pro ty, kteří tento způsob života sdílejí, tak pro ty, kteří ještě neztratilí pocit sounáležitosti s jinými.“⁵¹

Postmoderna, která zasáhla nejen politiku, sociální oblast ale i umění a estetiku, si nese nádech provokace. Má tendence hlásat nálady protitradiční a relativistické, kdy je vše podrobno pochybnostem. Není divu, že se člověk najednou ocitá nad propastí a kolem sebe vidí tmu a stíny. Světlo, jednoduchost a řád vymizely spolu s touhou po penězích, která popřela duši a podpořila temné stránky lidské přirozenosti, jakými jsou nenasytlost, chamtivost a závist.

„V postmoderní době už zkrátka pracovitost, cílevědomost, odříkavost a spořivost modernity nejsou nikterak samozřejmé. Podle Lipovetskyho se dá o příslušnicích posledních generací říct, že jejich vůle ‚ochabla‘, stala se ‚přelétavou a uvolněnou‘. (...) Životními postoji, příznačnými pro mladou generaci postmoderní kultury, jsou postoje ‚zevlouna, tuláka a hráče‘.“⁵²

Jistě takovou proměnu ve společnosti vidí v jejím kontrastu oproti minulosti starší generace. Ale postmoderna se nejvíce dotkne generace příští. Tato se již přímo rodí do éry informací, tabletů, iPodů a moderního vidění světa. „Téměř před 50 lety stanovil Mácha (1965) pro mládež tyto psychologické charakteristiky: iniciativnost, snaha překonávat překážky, sebedůvěra, ctižádost, snaha po sebeuplatnění, schopnost vidět nově to, co starší generace nechápe, kontrastní chování na styl života starších generací, odpor proti předsudkům, přežitkům, tuposti a dogmatismu, ale i zaměření do budoucna a romantičnost. Skalková (1996) si zase všimá např. toho, že dospívající se zaměřují na

---

⁵⁰ PETRUSEK, M., BALON, J. *Společnost naší doby*, s. 98.

⁵¹ Tamtéž, s. 103.

⁵² HOŠEK, P. *A bohové se vracejí*, s. 67.

život pro daný okamžik, projevují zájem o krátkodobou módu, určitý druh hudby, atraktivní vzhled, ‚divoký účes‘ i ‚legrační boty‘ apod. a snaží se omezit jakékoli zasahování dospělých, prevenci nebo pedagogizaci.⁵³

Hodnoty a tradice, které se uznávali kdysi, vystřídal materialismus, důraz na individualitu a osobní svobodu. Můžeme se rozhodovat, jaké povolání si vybereme. Zda vůbec chceme chodit do práce, nebo co si vezmeme na sebe. Komu záleží na tom, co si o nás kdo myslí. Ano, i takto uvažují dnešní lidé. Ale jak je to s paralelním vztahem takové osobní svobody vůči odpovědnosti? Souvisí s tím již zmiňovaná pluralita. Máme zde co dočinění s různorodými názory, které mají právo na zrovnoprávnění. Měli bychom si však dát pozor, aby se z takové plurality nestal nevyzpytatelný systém relativismu.

Je potřeba znovuoobnovení vlivu všeobecné etiky. Naše společnost se změnila natolik, že si však žádá vytvoření a etiky „nové tváře“, přizpůsobené všem inovacím, která vidí dnešního člověka s jeho aktuálními potřebami i starostmi. Dnešní společnost je držena pohromadě ideou liberální demokracie, svobodného trhu a lidských práv, ale ztratila oporu v tom, čemu se říká „transcendentální hodnoty“.⁵⁴

Život podle vybraného stylu, vytvoření image, dosahování rychlého a okamžitého uspokojení. Pokud by tato nová tvář moderního světa fungovala bez problémů a „vedlejších účinků“, proč ne. Ale informace o narůstajícím počtu mladých lidí majících problémy s drogami, vyhledávajících odbornou pomoc psychologickou, svědčí právě o opačných důsledcích tohoto života v moderním světě.

3.2 Zdeněk Neubauer jako přímluvce postmoderny

Jedním z nejznámějších zastánců postmoderního myšlení v oblasti vědy u nás je Zdeněk Neubauer, profesor, filosof a biolog. Jeho kniha *Přímluvce postmoderny* je plná filosofických úvah o vztahu mezi vědou a náboženstvím, zabývá se odpovědí na otázku, jak křesťanství mohlo vedle vědy přetrvat a přečkat novověk. „Věda potřebovala vedle sebe náboženství v užším smyslu zachovat právě proto, že její svět – svět objektivní reality – není pro člověka obyvatelný. (...) Věda k hladké správě novověkého světa do jisté míry zásvětila potřebovala: neexistovalo, a přitom poskytovalo útočiště životu,

---

⁵³ SMOLÍK, J. *Subkultury mládeže*, s. 19.

⁵⁴ Srov. PETRUSEK, M. BALON, J. *Společnost naší doby*, s. 44.

smyslu, hodnotám, subjektivnímu prožívání. Tak si křesťanství – a spolu s ním i jiná náboženství – zachovalo v novověku vliv duchovní a mnohdy i faktický.⁵⁵

Postmoderní představitelé se ve výkladu své filosofie často rozcházejí, ale přesto mají něco společného. Pojítkem mezi jejich výklady bývá nezáměr o tradiční moderní přírodní vědu. Objektivita této vědy, skutečnost a pokrok bývá hlavním terčem postmoderny. Neubauer se považuje za přímluvce postmoderny, nikoli přímo za postmodernistu. Pro Neubaiera postmoderna symbolizuje konec hodnot novověku. Nemluví se zde o hodnotách morálního charakteru, nýbrž o hodnotách gnoseologického významu. Objektivita, objektivní realita, pokrok. „Zatím co objektivita klade důraz na nezávislou danost skutečnosti, podtrhuje pokrok přechodnost a proměnlivost vši danosti. Není v tom nutně rozpor. Zdá se však, že právě tento jemný rozdíl byl hnací silou novověkého dramatu: vše moderní se prohlašovalo za pokrokové a přitom chtělo být definitivní.“⁵⁶

Alternativní přístupy a pluralitní poznání stojí v tomto pomyslném boji o pravdivost vědění oproti snahám o teoretické sjednocování poznatků, které by zmiňovaná objektivita vyžadovala. „Minulost nepotvrzuje novověký předpoklad, že by vědecké poznání mělo globální, konsistentní a spojitý charakter, který garantuje skutečnost sama. Ukazuje se, že každá poznaná pravda je vždy jen pravdou toho, co nám umožňují spatřit, a tím vždy zakrývá to ostatní.“⁵⁷

Eschatologická zkušenost postmoderny by nás neměla vést k rezignaci na takovou pravdu. Místo toho nás tato zkušenost vyzývá, abychom za pravdu a skutečnost přijali odpovědnost. „Rozumět této výzvě a následovat ji předpokládá právě změnu smýšlení: je třeba se naučit myslet bytí jinak než jako ‘objektivní’, tj. na nás, na našem poznání, uznání a svědectví nezávislé. Taková změna smýšlení je však možná jen ve víře, jíž jsme povoláni k žehnání a přitakání – skutečnosti a pravdě, která nás potřebuje.“⁵⁸

V podání Neubaiera je v jeho Přímluvci možné vnímat snahu postmoderny upozornit na nezbytnost člověka, jako subjektu v procesu pozorování a poznávání v současném odmítání důrazu novověké vědy na objektivnost. V návaznosti na toto

---

⁵⁵ NEUBAUER, Z. *Přímluvce postmoderny*, s. 30.

⁵⁶ Tamtéž, s. 60.

⁵⁷ Tamtéž, s. 67.

⁵⁸ Tamtéž, s. 70.

vnímání se zdůrazňuje rovnoprávnost všech výpovědí o řádu světa. Interpretace, které mohou být považovány za stejně hodnotné a mezi kterými je zbytečné vynášet soudy.

3.3 Postmoderní doba a mezilidské vztahy

Oproti tradiční společnosti, jak často nazýváme časy minulé, se proměna v postmodernu odrazila také v mezilidském styku, kooperaci a komunikaci. Většina mezilidských vztahů se chová *instrumentálně*, což znamená, že lidé zvažují svůj postoj k lidem kolem sebe v závislosti na tom, jak a k čemu je potřebují.⁵⁹ Možná to zní přehnaně pesimisticky, ale není možné ubránit se tomuto dojmu. Jestliže vynecháme vztahy v rodinách, mezilidské vztahy většinou nemají dlouhého trvání. Ať už zkoumáme vztahy na pracovišti, vztahy spojené se zábavou a odreagováním anebo tzv. *virtuální* vztahy v rámci dnes tak rozšířených sociálních sítí.

Mezilidské vztahy tvoří důležitou součást našeho života. Mají nesmírný vliv na duševní rovnováhu, postoje k ostatním lidem, na vnímání světa jako celku. Ačkoli to nevypadá optimálně, není ještě pozdě rozvojem spirituality a víry v nás, potřebu budování kvalitních mezilidských vztahů opět vyvolat. Je to nejen potřebné, ale v současnosti přímo žádoucí.

Je potřebné zamyslet se nad tím, jak to dnes vypadá s přátelstvím a komunikací mezi lidmi. „Přátelství nicméně nezmezilo, jen proměnilo svou podobu a kvantitativně se jaksi omezilo, zmenšilo. Svatý Pavel ve své asi nejslavnější epistoletě mluví o lásce, ve skutečnosti však jde i o přátelství v tom nejhlubším smyslu. Podle apoštola Pavla láska, a tedy také opravdové přátelství, je „trpělivá, laskavá, nezávidí, nevychloubá se, není domýšlivá, nejedná nečestně, nehledá svůj prospěch, nepočítá křivdy, nemá radost ze špatnosti“ láska „věří, vydrží, má naději a vytrvá“.⁶⁰

Ovšem k takovému přátelství je třeba vést. Učit se trpělivosti, učit se důvěře. Dnešní době se také říká „kultura netrpělivosti“ či „společnost nakupujících“⁶¹. Pohodlný život, život v komfortu, není nedosažitelným. Spotřebitelský úvěr to vyřeší téměř okamžitě, ale přátelství a upřímnost se nepůjčují.

---

⁵⁹ Srov. PETRUSEK, M. Balon, J. *Společnost naší doby*, s. 120.

⁶⁰ Srov. Tamtéž, s. 125.

⁶¹ HOŠEK, P. *A Bohové se vracejí*, s. 73-75.

3.4 Náboženství dnes

Okamžitá dostupnost, rychlé uspokojení a neomezené množství nabídek zábavy se lidstvu jakoby začalo přejídat. Když se podíváme na dnešní tržnice, obchody, reklamní nabídky, čím dál častěji se v nabízeném „sortimentu“ začínají objevovat předměty duchovního, rituálního charakteru. Nabídky předpovědí, talismanů, amuletů. Rozmáhá se duchovní literatura. Stoupá zájem o tarot, tantru, čakry, transcendentální meditaci a podobně.⁶²

Lidé znovu začínají vyhledávat jakousi vnitřní a pevnou orientaci, odpověď na smysl života. Ovšem jak vyplývá z různých statistik a výzkumů, tradiční náboženství a otevřené hlásání k němu, není dnes tou nejvyhledávanější odpovědí na toto hledání.

„Jak bylo zmíněno výše, oficiální členství v náboženských institucích, zavazující k dodržování predepsaných pravidel a životních postojů, není v současné době z pochopitelných důvodů příliš populární. Proto většina církví ztrácí členy a tradiční etablované náboženské instituce zaznamenávají pokles počtu svých angažovaných stoupenců. Lidé pokřtění v rámci etablovaných církví z nich obvykle nevystupují, pouze se téměř neúčastní jejich organizovaných aktivit. Vůči církvím převažuje vlažně benevolentní vztah, ovšem podmínkou této benevolence je předpoklad, že církev nezasahuje do soukromého života jednotlivců.“⁶³

Vztah dnešních lidí, nejen u nás v ČR, k náboženství a církvím není vůbec jednoduchý. Velmi často slyšíme o „českém ateismu“. Tento ateismus je však mnohdy zaměňován s nedůvěrou vůči církvi a jiným náboženským institucím. Mohou za to bezesporu prohřešky a v nemálo případech i přímo zločiny představitelů těchto církví. Nemálo se o to jistě přičinila také minulost zejména katolické církve v dobách kacířství a vyvražďování. „Násilí schvalované komunitou a podporované náboženstvím se v civilizovaných společnostech osvědčilo a stalo zcela běžným jevem. To, co dnes chápeme jako křížové výpravy, jež byly od pozdního 11. století křesťanského letopočtu po více než 500 let charakteristické pro západoevropskou kulturu, představuje jeden

---

⁶² Srov. HOŠEK, P. *A bohové se vracejí*, s. 76.

⁶³ Tamtéž, s. 80.

z projevů tohoto jevu.⁶⁴ Není tedy divu, že jsme se jako lidstvo začali na víru, zejména katolickou, dívat poněkud s nedůvěrou.

Můžeme si však být jisti, že dnes nemáme co do činění s úplným zamítnutím religiozity, spirituálního rozvoje a spirituálních potřeb. Společnost nemusí mluvit o těchto potřebách přímo, stačí umět trochu číst mezi řádky. Mnoho divadelních či tanečních představení, filmových nabídek a dalších kulturních projevů v sobě skrývá právě takové pozadí, volání po přesahu, po obnově tradic.

„Z prosperity knihkupectví s duchovně zaměřenou literaturou je zřejmé, že značná část české veřejnosti se o nejrůznější nematerialistické výklady skutečnosti intenzivně zajímá, často ve vztahu k alternativnímu životnímu stylu, zdravé výživě, tělesným cvičením, ekologii, životu v souladu přírodou či kosmickou energií, a jen velmi zřídka ve vztahu k církevně organizovanému náboženství. Není proto nijak překvapivé, že podle sčítání v roce 2011 je v ČR skoro tři čtvrtě milionu lidí, kteří se považují za věřící a zároveň se odmítají identifikovat s kteroukoli z nabízených tradic a církví.“⁶⁵

Pojetí spirituality, o kterou se zajímáme v této práci, je spiritualita jedince, který cítí potřebu vytvářet a konat, hledat řešení problémů a rozhodnout o výběru metod, které k tomuto řešení použít. Pokud dnes někdo váhá v souvislosti s rozvojem ducha mluvit výslovně o Bohu, může být příčinou takového zdráhání nerozhodnost či strach z přijetí okolí nebo i určitá forma respektu. Možná takový člověk prostě cítí, že slovem „Bůh“ to nekončí. Připouští si tedy spiritualitu jako směřování a přesahování.

---

⁶⁴ TYERMAN, CH. *Svaté války*, s. 7.

⁶⁵ Tamtéž, s. 100.

4 Jak dnes pracovat s náboženstvím?

Řekli jsme si, že podstatou víry a uvědomění si smyslu náboženství je vzhledem k náročnosti a nástrahám dnešní společnosti adekvátní pochopení světa a poznání sebe sama a lidí kolem nás. Není jednoduché dojít k tomuto cíli. Počátkem cesty za duchovním růstem je přiznání, že nám chybí jakýsi vyšší cíl, rovnováha, smysl života.

4.1 Scott Peck a duchovní rozvoj

Scott Peck byl americký psychiatr a spisovatel, absolvent lékařské fakulty. Ve své klinické praxi se věnoval mnoha pacientům, kteří řešili problémy související s již zmiňovanou ztrátou identity, beznadějí a zoufalým hledáním sebe sama v dnešním rozpolceném světě.

Ve svém nejznámějším díle *The Road Less Travelled*, neboli česky *Nevyšlapanou cestou*, se věnuje právě tématům, jako jsou duchovní růst, psychologie lásky a tradiční hodnoty.

Každý z nás se v životě potýká s mnoha problémy. Máme tendenci před nimi utíkat místo toho, abychom je řešili. Někdy nezůstává nic jiného, než se smířit s tím, že se nám nepovede kariéra, že na něco „nestačíme“, nebo prostě, že nemáme dost trpělivosti.

Podle S. Pecka je potřeba nejdříve se naučit sebekázní. Ne svá předsevzetí vzdávat, zavírat oči před nedostatky a neúspěchy, ale naopak čelit jim. Základem, ke kterému následně dojdeme, je, že chyby nás poučí a svým způsobem obohatí. „Sami sobě i svým dětem bychom proto měli vštěpovat, jak je možné dosáhnout zdravého rozumu i ducha. Měli bychom sebe i je učit tomu, že strasti jsou nezbytné a že mají svou cenu, že je třeba se k problémům postavit čelem a podstoupit obtíže, které to přináší. (...) Vědomí vlastní ceny je základním kamenem sebekázně proto, že ten, kdo je má, se o sebe po všech stránkách stará tak, jak je potřeba. Sebekázeň plyne ze sebeúcty.“⁶⁶

Říká se, že známe-li sami sebe a máme sebekázeň, můžeme dosáhnout všeho, co si umíníme. Je to podle mnohých zaručená cesta k dosažení úspěchu. Být hrdý sám na sebe, mít sebeúctu, znamená zároveň mít úctu i k ostatním. Znamená to dále nevynášet soudy, ale podívat se a zhodnotit nejprve svoje vlastní chování. Nehnat se slepě za úspěchem, bohatstvím, ale objevit skutečnou hodnotu života. Tohle neříká jenom

---

⁶⁶ PECK, SCOTT. *Nevyšlapanou cestou*, s. 17.

S. Peck coby psychiatr, ale znovu to souvisí s námi hledanou a probíranou vírou a náboženstvím.

A netýká se to pouze nejrozšířenějšího z velkých náboženství, tedy křesťanství, ale třeba i hinduismu. „Základem a oživujícím zdrojem lidského já je nesmrtelné a nevyčerpatelné bytí obdařené neomezeným vědomím a blažeností. Toto nekonečné centrum veškerého života, toto skryté já čili *átman* je samo *bráhman*, Bůh. (...) Avšak je-li toto pravda, naše bytí je nekonečné, proč se nám to takto nejeví? Hinduisté učí, že je tomu tak proto, že ono věčné v nás je skryto pod téměř neprostupnou vrstvou sebeklamu, falešných představ a egoistických pudů, jež tvoří naše povrchové já. Cylinder lampy může být pokryt prachem a špínou tak, že vůbec nepropouští světlo. Úkolem člověka je vyčistit svoji ‚lampu‘, aby její světlo mohlo zářit v plné síle.“⁶⁷

Je pozoruhodné jakou shodnost a podobnou odpověď můžeme třeba objevit v principech hinduistického smýšlení a teorii duchovního růstu vybraného psychoterapeuta. (Odpověď na námi zvolenou otázku, proč tedy obnovovat touhu po duchovnu a vést k víře ve výchově „dnes a zítra“). Bez cíleného vedení, bez rozvoje duchovního růstu a sebekázně nedojdeme k vytouženému sebepoznání a k našemu „Bohu“, který nám poskytne základní orientaci a smysl života. Dle hinduismu existuje několik cest, jak se dostat a dopracovat k objevení nekonečna svého bytí. Jsou jimi zcela určitě různorodé projevy lásky, práce, psychofyzická cvičení.⁶⁸

Mluvíme-li o postmoderně a pluralitě, neujde nám skutečnost, že si dnešní člověk může vybrat z mnoha nabízených náboženských vyznání. Víra a vedení k ní nám můžou pomoci naučit se akceptovat všechny, protože základy všech mají stejné jádro. Hinduistické vědy říkají, že „Pravda je jedna, mudrcové ji nazývají různými jmény.“⁶⁹

Toto volání po uvědomění si potřeby rovnováhy a míru mezi náboženstvími je opravdu aktuální záležitostí, když dnes a denně máme možnost slyšet o násilí, které třeba hlásá islám proti všemu, co se mu přičí. Rozdělení či rozštěpení v určitých principech a hlásáních neuniklo ani samotné křesťanství. Církev dnes zná jak římský katolicismus, protestantismus tak i východní pravoslaví.

---

⁶⁷ SMITH, H. *Světová náboženství*, s. 22.

⁶⁸ Srov. Tamtéž, s. 34.

⁶⁹ Tamtéž s. 56.

Existují další náboženství, která nás mají co naučit. Ať už bychom mluvili třeba o buddhismu, konfucianismu, taoismu, judaismu či o některém z náboženství tzv. „přírodních kmenů“. Jedno je jisté, všechny ve svých základních principech hledají a vybízejí k cestě k odstranění nepřátelství, povyšování, odpoutání se od všeho marného. Hledají naopak lásku, mír a pochopení, očistění mysli a mocnou sílu, která vyčistí zanesená srdce svých stoupců. Hledají ho a nacházejí díky jednoduchosti, poddajnosti, skromnosti, toleranci a lásce. Právě tyto hodnoty potřebují, aby byly znovu nalezeny a uznávány. Stoupci hinduismu sdílí názor, že pravda je jedna, jenom mudrcové ji nazývají různými jmény.⁷⁰

„Kdo dobře chodí, nezanechává stop. Kdo dobře mluví, nedopouští se chyb. Kdo dobře počítá, nepoužívá počítadla.“ (Tao-te-ťing)⁷¹

Hinduismus i buddhismus jsou náboženství plná různých metafor. Není však těžké dopátrat se významu těchto symbolických sdělení. Pokud jde o etiku, za všechny náboženské systémy promlouvají základní hodnoty a přikázání, jako je zákaz zabíjet, krást, dopouštět se cizoložství a lhaní. K tomu by nám měli pomáhat lidské ctnosti, pravda, pokora a láska a jejich neustále pěstování a předávání příštím generacím.

Moderní svět, ve kterém žijeme, však nechce vidět tuto vizi náboženské zvěsti, která se nám stále otevírá a znovu a znovu nabízí odpověď k lepšímu, smyslnějšímu a opravdovému prožití života. Důsledkem paradoxně je, že tato zaslepenost a zamítnutí těchto principů svět doženou k tomu, že je stejně donucen se zamyslet a začít naslouchat duchovním a náboženským tradicím.

Na tomto místě se znovu vrátím k práci Scotta Pecka. Pokud jsme v rámci jeho práce coby psychoterapeuta mluvili o zdůrazňování sebekázně, přejdeme na další z pilířů, na kterém se zakládal jeho způsob vedení k duchovnímu růstu. Tím je odpovědnost nejen za své jednání, ale i za problémy, které tímto jednáním způsobíme. Také odpovědnost za problémy, které si záměrně nechceme připustit. „Jedním z kořenů tohoto pocitu bezmocnosti u většiny pacientů je touha částečně nebo úplně uniknout strastem, které přináší svoboda – čili částečná nebo i úplná neschopnost převzít

---

⁷⁰ Srov. SMITH, H. *Světová náboženství*, s. 56.

⁷¹ Tamtéž, s. 136.

odpovědnost za své vlastní problémy a svůj život. Připadají si bezmocní vlastně proto, že se své moci vzdali.⁷²

V podstatě to znamená, že problémům stejně nelze utéct, protože ty vyvolají problémy nové, které vyřešíme jenom tehdy, když si uvědomíme potřebu vyrovnat se a připustit si problémy původní.

Odpovědnost a sebekázeň spolu úzce souvisí. Ale co je zdrojem a motivací této sebekázně a odpovědnosti? S. Peck za tuto motivaci považuje lásku, kterou požadují opět všechna náboženství a se kterou je spojena každá víra.

Láska je tajemná věc. Neexistuje definice, která by ji popsala konečným a absolutním způsobem. Existuje v mnoha dimenzích a způsobech. Má mnoho tváří. „Úsilí o duchovní rozvoj nějakého člověka směřuje k duchovnímu rozvoji lidstva, jehož jsme oba součástí, tedy i mně samotného. Dokonce je známo, že nejsme schopni milovat jiného, pokud nemilujeme sebe, právě tak jako nejsme schopni naučit své děti sebekázně, pokud ji sami nemáme.“⁷³

Nabídnutá definice se mi líbí proto, že dokáže interpretovat lásku jako vůli člověka rozšířit své *já* ve prospěch duchovního růstu, a to nejen vlastního ale i cizího.

4.1.1 Náboženská víra jako zdroj inspirace

Náboženská víra může být zdrojem neobyčejné inspirace jak v lásce, tak i v utrpení člověka. Dokazuje to mimo jiné životní příběh italské dívky jménem Chiara Luce Badano.⁷⁴

Ch. Badanová se dožila pouhých 18 let, podlehla rakovině kostí. Můžeme říct, že takových mladých lidí je po celém světě hodně. V čem byla tato dívka výjimečná? Celý život se snažila přiblížit Ježíše Krista lidem kolem sebe svým způsobem života, svým chováním a jednáním. Dokázala se radovat z jednoduchých věcí, milovala život. Nadchla ji spiritualita Hnutí Focolare a později se také stala jejich věrnou členkou.⁷⁵

Ch. Luce cítila opuštěnost Ježíše u mnoha lidí kolem sebe a snažila se u nich tuto opuštěnost znovu objevit. Byla veselá, měla ráda kamarády, společnost, sport. V 17

---

⁷² PECK, S. *Nevyšlapanou cestou*, s. 34.

⁷³ Tamtéž, s. 68.

⁷⁴ Chiara Badanová se narodila 29. října 1971 v Itálii, v provincii Sasello.

⁷⁵ Srov. GRIESMAYR, G. LIESENFELD, S. *Chiara Luce Badano*, s. 24.

letech jí však byla diagnostikována rakovina kostí. Velmi rychle přibývaly bolesti a operace. Trávila hodně času v nemocnicích. „Viacdenná liečba na dennej klinike otvorila Chiare oči ohľadom vážnosti jej situácie. Sama oslovila ošetrojúceho lekára Dr. Bracha a žiadala jasnú informáciu. Mama si spomína: „Ten deň som nemohla Chiaru sprevádzať. Keď sa vrátila domov, chcela som samozrejme hneď vedieť, ako pochodila. Jej tvár bola poznačená bolesťou. Povedala len: ‘Mama, teraz nie’, a hodila sa na posteľ. Tak ostala ležať asi dvadsaťpäť minút, bez slova. (...) Zistila, že Ježiš od nej požaduje veľmi veľa. Potom chcela svojej mame očividne dodať odvalu a povedala: „Som mladá, nejako to už zvládnem.“ (...) Chemoterapia zanechala svoje stopy: Chiara stratila vlasy, čo ju veľmi trápilo. Keď jej ostávali v rukách celé pramene vlasov, dala sa so sebe vlastnou rozhodnosťou ostrihať dohola: „Pre teba, Ježiš!“⁷⁶

Chiara vedela, že se již nevyléčí, svůj život proto chtěla naplno věnovat plnění Boží vůle, a cítila se být připravena. Byla odhodlána věnovat Ježíši svou bolest jako dar. Z této odhodlanosti neztratila nic ani ve chvíli, kdy zcela přestala chodit. Všechno co dělala, se snažila dělat co nejlépe. „Keď píšeme list, mali by sme to robiť, akoby sme ho písali Ježišovi, a ten by predsa nemal dostať list s chybami!“⁷⁷

Svůj osud přijímala s naprostou odevzdaností Kristu a nikdy se nepřestávala usmívat na své okolí. Šířila kolem sebe lásku i v těch nejtěžších chvílích, v silných bolestech. Respektovala a milovala všechny lidi. „Na Štedrý večer miestny biskup Kardinál Saldarini navštívil detskú nemocnicu a prišiel aj do izby ku Chiare. Po krátkom rozhovore sa jej opýtal: Ako je možné, že máš také žiariace oči?“ Nesmelo odpovedala: „Snažím sa milovať Ježiša.“⁷⁸

Katolická církev prohlásila v roce 2008 Chiaru Badanovou za ctihodnou. Dne 25. 9. roku 2010 se konala slavnost jejího blahorečení v chrámě Madonna del Divín Amore v Římě z pověření papeže Benedikta XVI. Její příběh ukazuje, jaký vliv může mít víra na život člověka. Zejména v těžkých a složitých situacích.⁷⁹

Je to příběh obyčejné dívky, která zanechala celému světu odkaz svatosti, spočívající v jednoduchém a prostém, oddaném a vytrvalém následování ducha lásky, kterého v sobě objevila. Odpovědí na hledání klidu a míru v dnešní postmoderní,

⁷⁶ GRIESMAYR, G. LIESENFELD, S. *Chiara Luce Badano*, s. 36.

⁷⁷ Tamtéž, s. 40.

⁷⁸ Tamtéž, s. 43.

⁷⁹ Srov. Tamtéž, s. 13.

pluralitní společnosti by mohla být právě tato spiritualita jednoty, vzájemnosti, lásky a přijímání utrpení, kterého vidíme kolem sebe dnes a denně víc než dost. Tento příklad se může stát magnetem, který k sobě přitáhne další a další následovníky. Svět se pod vlivem takové malé svatosti může začít pomalu, ale zcela určitě proměňovat.

Tolik k příkladu a naléhavosti lásky ve světě. Scott Peck také mluví o lásce ne pouze jako o pocitu, ale o lásce, projevující se ve skutcích, v obcházení hranic vlastního ega, v uvědomění si závazku vůči osobě, na které nám záleží. Hlavním způsobem jak lásku rozvíjet je pozornost, naslouchání, pochopení. Neplatí to jenom o lásce mezi partnery, ale i o rodičovské lásce, o lásce k přírodě, k ostatním lidem, k životu a světu. Pokud se soustředíme pouze na svoje potřeby, nebudeme naslouchat svému okolí, skutečnou lásku neobjevíme.

„Většina duševních poruch je způsobena nepřítomností nebo nedostatkem lásky, kterou dítěti měli dát rodiče, aby se mohlo zdravě rozvíjet a duchovně růst.“⁸⁰

Zde opět nalézáme spojitost a naléhavost vnímání zodpovědného přístupu k výchově dětí a mladých lidí. Rodiče, učitelé a vychovatelé mají ve svých rukou obrovský arzenál možností, jak vést k lásce a porozumění. Problémem je, že si málokdy uvědomují, že tím, že takto vychovávají druhé, rostou taky.

Proč vychovávat k duchovnímu růstu a přitom růst také? Protože my všichni máme sklony věřit tomu, čemu věří naši kamarádi, spolužáci, známí. V rozhodujícím věku však jako lidé ještě nevnímáme dost zřetelně, že základem naší kultury je rodina a její vlastní kultura. Nerozhoduje přitom to, co nám o Bohu a o světě rodiče říkají, ale to, co činí, jak se k nám a k sobě navzájem chovají.

4.2. Náboženství ve školách (Vzdělávací obor Římskokatolické náboženství)

Školní vyučování náboženství v situaci dnešních škol, dává věřícím dětem možnost rozvíjet a stavět na křesťanství, ke kterému jsou případně vedeni v rodině, a to v kontextu pohledu na život, mravní a etické problémy, jako i dialogu mezi jinými náboženskými vyznáními. Další výhodou této příležitosti práce s vírou a náboženstvím je, že nabízí možnost vlastního rozhodnutí také pro nevěřící žáky a to většinou tím, že

---

⁸⁰ PECK, S. *Nevyšlapanou cestou*, s. 152.

se jim nabídnou odpovědi na jejich otázky z hlediska církve, vyjeví se jim víra v Ježíše, a možná před nimi vyvstanou další otázky, které již svou existencí budou směřovat k jejich růstu a zrání.

Výuka klade vysoký důraz na budování otevřených vztahů a toleranci vůči lidem jiného náboženského vyznání. „V rámci náboženské výchovy by mělo dítě ve škole mít možnost prožít zde jak převzetí role, tak odstup od role. To znamená, že by se děti měly na jedné straně seznamovat s náboženskými postoji rodičů a s dalšími formami jednání v osobě učitelky MŠ, učitele nebo katechety, ale také s konfrontací s velkými postavami dějin.“⁸¹

Na většině státních škol se náboženství vyučuje formou nepovinného předmětu, kde se mají možnost přihlásit žáci 1. – 9. ročníku. Ačkoli podle statistik zájem o náboženství v posledních letech výrazně klesá, je důležité, aby se tato možnost žákům stále nabízela. „Za posledních 5 let navštěvovala ve škole náboženství asi jen 3 % z celkového počtu žáků a toto číslo stále klesá. Podle průzkumů České biskupské konference se v roce 2003 účastnilo hodin náboženství necelých 52 tisíc žáků základních a středních škol, zatímco o pět let později to bylo zhruba o 10 tisíc dětí méně. Jejich počet ve školách ale celkově klesá a v důsledku nedostatku dětí ubývá také počet škol. Další procento dětí navštěvuje přímo některou ze 72 církevních, převážně katolických škol.“⁸²

Čemu se mohou děti naučit, pokud budou navštěvovat hodiny náboženství ve škole? Rozhodně schopnostem. Schopnosti touhy po zrání, důležité schopnosti dialogu, schopnosti rozumět sobě a druhým, naučí se důvěřovat, překonávat překážky a mnoho dalšího. Samozřejmě by to bylo krásné, moci tohle všechno očekávat od pouhých několika hodin výuky. Náboženský pedagog tohle všechno nezaručí. Učitel náboženství však může zřetelně pomoci těm, kdo jsou ochotni naslouchat a rozvíjet se, aby kráčeli po cestě, která je dovede k těmto schopnostem.

„Tak mohu – s cílem naučit děti modlit se – nacvičovat nějakou modlitbu. A tato naučená modlitba nám všem může otevřít úplně nový horizont. Začneme chápat, že

---

⁸¹ MUCHOVÁ, L. *Úvod do náboženské pedagogiky*, s. 97.

⁸² ČT 24. *V Českých školách ubývá výuky náboženství* [online].

modlitba má cosi společného s důvěrou, odevzdáním se, děkováním, myšlením a chválením. Od ‚naučeného‘ kráčíme dál, do neznáma.“⁸³

Při uvažování o zapojení náboženské výuky do procesu rozvoje duchovní dimenze našich dětí je však důležité si uvědomit, že nátlak nikam nevede. Pokud děti nejví zájem o návštěvy kostela, případně modlitby či povídání o Ježíši, nejspíš ještě nenastal ten správný čas. Takovým přístupem bychom u nich zájem o spiritualitu mohli nenávratně poškodit. Lepší je nechat je zamýšlet se nad touto možností, inspirovat je naším chováním a naším zájmem o křesťanství. V případě se se začnou samy dožadovat informací a zapojení, je náboženská výchova ve škole našim pomocníkem na cestě k vybudování jejich vztahu ke spiritualitě, víře a konkrétnímu náboženství.

4.3 Celistvá na smysl zaměřená pedagogika F. Ketta

Franz Kett a Esther Kaufmannová jsou jména, která stála při zrodu myšlenky práce s dětmi, která stojí a vychází z křesťanského pojetí člověka. Nový směr vznikl v sedmdesátých letech 20. století v Bavorsku. Tato pedagogika používá metody založené na prožitku. Cílem těchto metod je, aby si dítě (účastník) skrz prožitek a vlastní zkušenost uvědomilo hlubší smysl každodenních věcí a situací. Při práci v rámci této pedagogiky se pracuje se symboly, smysly a s barvami. Slovo ‚celistvá‘, použité v názvu této části kapitoly, vnímá v tomto případě člověka jako celistvého ve své jednotě těla, ducha a duše.

Pedagogický směr F. Ketta měl původně tendenci rozvíjet se jako katechetický způsob práce, zaměřený především na děti předškolního věku. Později se však z něj vyvinul samostatný pedagogický systém se specifickými principy, postupy a pomůckami, vhodný pro všechny věkové kategorie. „Zjednodušeně řečeno přemýšlíme o světle a jeho vlastnostech, pak o ‚světle ve svém životě‘ a teprve pak o Ježíši jako ‚světle světa‘. A navíc nejen přemýšlíme, ale také to zakoušíme a zažíváme, protože tato pedagogika se zařazuje mezi ‚zážitkové‘, při kterých se učíme ‚všemi smysly‘.“⁸⁴

Zájem o zavedení této pedagogiky do své každodenní praxe již projevilo několik církevních mateřských škol v ČR.

---

⁸³ MUCHOVÁ, L. *Úvod do náboženské pedagogiky*, s. 23.

⁸⁴ SCHEINOSTOVÁ, A. *Celistvá pedagogika pro smysly i duši*. *Katolický týdeník*, 2013, roč. 24, č. 36, s. 7.

Celistvá na smysl zaměřená pedagogika Franze Ketta se na první pohled nezdá být ničím novým. Děti si často hrají s dřívky, papírky, kameny či barevnými šátky a představují si pod těmito předměty všechno možné a nemožné. Zainteresovaný pedagog či katecheta v tomto případě však veškeré nabízené a zachycené vjemy a postřehy při takových hrách povzbuzuje a koriguje, často podle evangelijních vyprávění či životních příběhů některých svatých, a díky tomu během „obyčejné“ hry s dětmi procvičí vnímání barev, pravolevou orientaci, paměť i sociální dovednosti. Zásadním přínosem takového přístupu je fakt, že skrz tyto pomůcky se děti seznamují s biblickými obrazy a poselstvími, prožívají je a zakouší svými smysly. Zažívají přitom jak samy sebe, tak ty ostatní a tím jsou specifickým způsobem vedeny k osobnostnímu vztahu s Bohem v jeho každodenní přítomnosti.⁸⁵

Tato pedagogika může být také jednou z odpovědí na otázku, jak v dnešní společnost pracovat s vírou a dopomoci k jejímu přirozenému rozvoji. Cílem jistě není někým manipulovat, vtoukat mu do hlavy svá stanoviska a pohledy na život. Záměrem by mělo být povzbuzení k vytváření vlastního pohledu, k objevování pravd a k odstranění strachu být zvědavý a ptát se. Protože jediné otázky a hledání odpovědí na ně jsou spolehlivým způsobem jak se dopracovat k osobnostnímu a spirituálnímu rozvoji.

4.4 Odkaz Dona Bosca

O muži jménem Giovanni Bosco se mluví jako o učiteli mládeže celého světa. Papež Jan Pavel II. ho dokonce v roce 1989 prohlásil za „Otce a učitele mládeže“. Téma humanismu jeho výchovného systému se zdá být stejně aktuální dnes jako i v období jeho života. Zabýváme-li se tedy výchovou ve vztahu k víře, byla by tato práce ve své snaze přiblížit se možnostem aplikací různých výchovných přístupů neúplná bez připomenutí výchovného a pastoračního systému Dona Bosca.⁸⁶

---

⁸⁵ Srov. SCHEINOSTOVÁ, A. *Celistvá pedagogika pro smysly i duši*. Katolický týdeník, 2013, roč. 24, č. 36, s. 7.

⁸⁶ G. Bosco se narodil v roce 1815. Byl to italský katolický kněz a vychovatel. Stal se zakladatelem tzv. Salesiánů Dona Bosca, kteří se věnují výchově mládeže. Střediska mládeže spravovaná Salesiány působí dodnes ve více než 120 zemích světa. A kdo to vlastně byl Giovanni Bosco? Narodil se v chudé rodině rolníků v blízkosti italského Piemonta, v osadě Becchi. Jako dvouletému mu umřel otec a on vyrůstal spolu se svými dvěma bratry a matkou a pomáhal rodině jako pastýř a rolník. Studium, školu a touhu stát se knězem, si prosadil navzdory zejména staršího bratra, který trval na tom, že je ho více potřeba při práci doma. Své touhy věnovat se druhým a vést je k Boží lásce se však nevzdal a tak v roce 1835 započal

V čase Boscova úmrtí v roce 1888 působilo po celém světě přibližně 250 středisek mládeže, ve kterých žilo asi 130 000 chlapců. Za jeho života a působení vyrostlo v těchto střediscích asi šest tisíc kněží. Dílo a duch jeho odkazu však pokračuje a šíří se dál i v současnosti. Giovanni Bosco byl v roce 1934 vyhlášen papežem Piem XI. za svatého.

Co se skrývalo za tajemstvím a šířením úspěchu jeho působení, že ho ctílo a respektovalo tolik problémově se projevujících mladých lidí?

Připomeňme si hlavní zásady, které prosazoval a požadoval při své řeholi. Rozum, laskavost a náboženství. To jsou tři známé pilíře jeho preventivního systému. *Rozum* je v tomto kontextu chápán jako schopnost vychovatele reagovat na konkrétní situaci tak, aby uměl předvídat jaké důsledky své reakce, a jednání může způsobit na daného jednotlivce. *Laskavost* se u něj nejvíce projevovala ve snaze stát se přítelem svých chovanců, který je schopen je nejen pochopit, ale se jim i částečně přizpůsobit. Je známo, že se zajímal o jejich osobní zájmy, hrál s nimi „jejich“ hry, spolupracoval, nenařizoval. Pokud jde o *náboženství*, to představovalo pevný základ jeho smýšlení a osobního vztahu k Bohu. A právě k podobnému vztahu s Bohem chtěl také přivést své svěřence.

Vynecháme-li salesiánská střediska mládeže, můžeme dnes dle Dona Bosca vychovávat i jinak a jinde? Ano. Stačí přitom mít na zřeteli jeden z cílů výchovy samotného Bosca. A sice vychovat z lidí početné občany. K tomu nemusí nutně všechny děti a mladí lidé navštěvovat salesiánská střediska, nýbrž tomuto cíli můžeme značně pomoci všichni doma v rodinách, ve škole a společnosti kolem.

Požadavky doby nutí dnešní malé žáky a studenty učit se velmi rychle a efektivně, nemeškat za ostatními. Škola je učí mluvit, správně se vyjadřovat, tvořivě využívat jejich schopnosti a možnosti. Ale často se zapomíná na ctnosti, poctivost a samostatnost ve smyslu sebedůvěry, která pramení ze zdravého růstu a přirozeného vývoje. A právě

---

studium v semináři, který úspěšně po šesti letech skončil svým vysvěcením za kněze. Jako kněz začal působit v Turíně, kde navštěvoval nemocnici, útulek i vězení. Tam se obeznámil s podmínkami, ve kterých byli nuceni odpykávat si trest často až příliš mladí provinilci. Tyto zkušenosti ho přiměly k tomu, aby se zajímal a staral o mladé chlapce a předešel u nich chování, které by je dostalo do takového neutěšitelného stavu. Kolem roku 1840 vedlo jeho úsilí a angažovanost k založení prvního oratoria, které se stalo útočištěm a domovem pro mnoho hochů „z ulice“.

tuto chybějící „výbavu každého zralého člověka“ mají povinnost doplnit rodiče, případně vychovatelé. „Abychom tuto odpovědnost pochopili v celé její hloubce, je třeba stále listovat ve ‚slovníku výchovy‘, který si každý rodič vytváří sám, ani si přitom nevšimne, že na bílé stránky píše nová slova: dialog, dar, příklad, povinnost, odpuštění, úcta, služba. A právě pochopení smyslu služby druhým lidem a také něhy a laskavosti je v naší společnosti stále deformováno stínem předsudků o ženských a mužských rolích. Ale i tatínek může s dětmi jednat něžně a vést je ke službě druhým lidem. Mužská podoba laskavosti není nic nepatřičného. Je zapotřebí velké odvahy k praktikování pedagogiky srdce i navzdory kulturním stereotypům, které na jedné straně chtějí demonstrovat sílu a na druhé vlídnost.“⁸⁷

Výchova ve stylu Dona Bosca je inspirující i pro dnešní mladé lidi, protože i dnešní děti mají nárok a potřebují *jeho náboženství*. Výchova v rodinách se tak má možnost stát spirituální šablonou duchovních významů v jejich pozdějších životech. Nabídneme jim tím možnost osobního prožitku s duchovními zkušenosti a postoji, jakými jsou pochopení, útěcha, naslouchání, odpuštění, vděčnost. V dnešní společnosti se stal největším nepřítelem výchovy čas. Rodiče jsou většinou příliš zaneprázdněni a unaveni na to, aby svou každodenní starostlivost a zájem, kromě kontroly domácích úkolů, rozšířili o něco dalšího.

Vychovávat podle Dona Bosca znamená brát se navzájem vážně, akceptovat jeden druhého, odpouštět, vést děti a mladé lidi ke kázni a odpovědnosti. Chceme-li, aby v rodinách a ve společnosti kolem nás bylo vidět a slyšet více pozitivního a lidského, najděme si čas na „praktikování výchovy srdce Dona Bosca“. Dovolme náboženství a víře chránit čistotu a zdraví našeho lidství. Za pokus to jistě stojí.

4.5 LUMEN FIDEI (Světlo víry)

Otázce naléhavosti a potřeby víry v dnešním světě se věnuje i katolický papež František ve své první encyklice nazvané *Lumen Fidei*. A právě v této encyklice mluví o víře jako o „Božím daru“. Tedy je to něco, čeho jsme více méně povinni si vážít. Promlouvá také k uvědomění si skutečnosti, že skutečnou víru je těžké nalézt bez opravdové touhy po jejím nalezení.

---

⁸⁷ FERRERO, B. *Vychovávaj jako Don Bosco*, s. 32.

Encykliku představuje 80 - ti stránkový dokument, rozvržený do čtyř kapitol. První kapitola, nesoucí název *Uvěřili jsme v lásku*, popisuje víru jako cestu. Přitom připomíná příběh Abraháma, na kterém vysvětluje požadavek spolehlivosti, kterou máme hledat u Boha. „*Neuvěříte-li, nepochopíte*“ je vyjádření smyslu druhé části encykliky, která vysvětluje vztah víry a pravdy a vybízí k poznávání právě skrze víru. Třetí část dokumentu charakterizuje motto „*Odevzdávám Vám, co jsem přijal*“ převzaté z listu sv. Pavla Korint'ánům. V této části se nám dostává jednak ujištění, že ve víře nejsme nikdy sami, a jednak připomíná prostředky, kterými se víra odevzdává. Těmito prostředky se zde myslí svátosti, Modlitba Pána, Vyznání své víry, jakož i připomínka Desatero Božích přikázání. Poslední část charakterizuje věta „*Bůh jim připravuje město*“.

Dovolím si uvést citaci, vyňatou přímo z českého překladu encykliky, ve které papež mluví o víře v rodině. „V rodině doprovází víra všechna životní období, počínaje dětstvím. Děti se učí důvěřovat lásce svých rodičů. Proto je důležité, aby rodiče udržovali společnou praxi víry v rodině, která doprovází zrání víry dětí. Zvláště mladí lidé procházející životním obdobím, jež je tak složité, bohaté a důležité pro víru, potřebují na své cestě růstu ve víře zakoušet blízkost a pozornost rodiny a církevního společenství. Všichni jsme viděli, jak na Světových dnech mládeže mladí lidé projevují radost víry a odhodlání žít víru stále pevnější a velkodušnější. Mladí lidé touží po velkolepém životě. Setkání s Kristem a odevzdání se jeho lásce, již se necháme uchvátit a vést, rozšiřuje horizonty života a dává pevnou naději, která neklame. Víra není útočiště pro lidi bez odvahy, nýbrž povznesení života. Umožňuje nalézt velké povolání, povolání k lásce, a zaručuje, že tato láska je spolehlivá a že stojí za to odevzdat se jí, neboť je založena na věrnosti Boží, jež je silnější než všechny naše slabosti.“⁸⁸

LUMEN FIDEI je zaměřená na víru a její sociální dimenzi. Na službu této víry ve jménu míru, spravedlnosti a společného dobra. Encyklika povolává k takové víře a nabízí jí jako podnět pro potřebnou jednotu lidského společenství. Dále se encyklika věnuje potřebě víry jako základu pro budování rodiny a manželství. Tento základ je posílen vztahem vzájemného propojení víry, naděje a lásky.

---

⁸⁸ PAPEŽ FRANTIŠEK. *Encyklika LUMEN FIDEI*, s. 51.

5 Problém současné rodiny

Funkční rodina je v psychologickém slovníku definována jako rodina, v níž existuje příznivé emocionální klima, a dochází k úspěšnému řešení problémů.⁸⁹

V rodině je žádoucí vytvářet emočně pozitivní klima, ve kterém se utváří osobnost dětí, které v ní vyrůstají. Oproti minulosti mají dnešní rodiny více volného času, a to díky zkrácení pracovní doby. Dále je možné pozorovat, že se snížil počet dětí v rodinách a že se změnil pohled na dítě. Kultura a právo dnešní společnosti kladou mnohem větší důraz na zranitelnost a bezbrannost, citlivost a nevinnost dětí. Takže by se dalo očekávat, že plnění hlavního úkolu rodiny nic bránit nebude. Jenomže je tomu opravdu tak?

Rostoucí důraz na autonomii jednotlivce a tím pádem i na oba rodiče, vede v posledním období ve svém důsledku k mnoha negativním dopadům na samotné rodiny. Jako příklad si uvedeme třeba snížený počet svateb a naopak zvýšený počet nesezdaných dlouhodobých partnerských vztahů. Dále narůstá počet rozchodů a rozvodů. K tomu se ještě připočítá snižující se počet porodů a naopak zvyšující se počet mimomanželských porodů, a máme zde co do činění s typickou postmoderní formou rodiny.⁹⁰ Mnoho z těchto rodin naší doby se pak potýká s problémy dětí, které v takto končících rodinách trpí a postrádají společnost, pozornost, lásku a starostlivost, na kterou mají právo a kterou tak moc potřebují. Výsledkem je jejich problémové chování, vzdorovitost, viditelný pokles ve snaze zajímat se o svou budoucnost, ale také problémy s drogami, záškoláctvím a projevy násilného chování. Vyžaduje to cit pro empatii a taky prozíravost rozpoznat v takových projevech dětí a mládeže skutečného viníka. Není nijak překvapující, že škola již dávno přebrala mnoho z funkcí, které původně typicky charakterizovaly rodinu. Otázkou je, zda je to dostačující.

Christine Ponsardová je francouzskou novinářkou, známou svým zájmem o rodinnou výchovu a rodinný život současné doby. Vědoma si problémů, kterým dnešní rodiny čelí, nabízí návod jak se ve výchově inspirovat právě křesťanskou vírou. Neztrácí optimismus, naopak nám chce připomenout, že pokud dnešní situaci bude doprovázet nové vzepětí víry a naděje, můžeme se „odrazit od břehu a ponořit do hlubin“. Od břehu zajetých chyb a omylů a objevit v té hlubině novou příležitost, jak si

⁸⁹ Srov. HARTL, P. HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*, s. 512.

⁹⁰ Srov. MATOUŠEK, O. MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence*, s. 39.

uvědomit skutečnou oporu, kterou nám nabízí funkční rodina. Přitom upozorňuje na skutečnost, že neexistuje dokonalá křesťanská rodina. Dokonalost není primárním cílem. Jak taky ve své knize cituje apoštolskou exhortaci Jana Pavla II. *Familiaris consortio*: „Je třeba ustavičného, stálého obrácení, které sice vyžaduje vnitřní odpoutání člověka od každého zla a přijetí dobra v celé jeho plnosti, ale konkrétně se uskutečňuje často po jakýchsi stupních, vedoucích stále dál.(...) Rodina má poslání, aby se stávala čím dál víc tím, čím je – tedy společenstvím života a lásky.“⁹¹

Ponsardová připomíná potřebu lásky a laskavosti – lásky právě v dnešní době, v době, kdy ani ta nejšťastnější a nejspokojenější křesťanská rodina nemá zůstat *schoulená v ulitě*, ale naopak šířit dál své poslání a podělit se s ostatními o svou svobodu a štěstí.

„Není snad posláním rodiny být uprostřed světa rozdíraného válkami a zmítaného bouřemi pro své členy klidným přístavem? Rodina není ani mýdlová bublina uměla izolovaná od zbytku světa ani do sebe uzavřený zámotek, je to přístav, kde se člověk připravuje k vyplutí na širé moře a kde vždycky najde útočiště, když zuří bouře. Abychom takový přístav vybudovali, načerpejme několik rad z pramene, jímž je pro nás Boží slovo.“⁹²

V rámci snahy vychovávat v křesťanském duchu se ve výchově neobejdeme bez citové výchovy, modlitby, odpuštění a otevřenosti. Na výchovu v rodině neexistují zaručené a platné předpisy, ani Ch. Ponsardová nám nenabízí jedinou a správnou cestu. To, co nám ve své knize může nabídnout, jsou podněty k tomu, abychom se zamysleli nad našimi každodenními situacemi. Pokud nás inspiruje k víře nebo nás v ní posílí, možná nás naučí přijímat skutečnost takovou jaká je. Co je nejdůležitější – přijímat tuto skutečnost bez strachu a beznaděje.

Výchova v rodinách si bezesporu zaslouží zvýšenou pozornost a apelování na zdůrazňování jejího poslání. V rodinách totiž vyrůstají noví občané naší společnosti. Ti budou tuto společnost nejenom tvořit a ovlivňovat, ale v konečném důsledku potřebovat společnost zdravou, vedenou novým morálním řádem. Je nutné si připustit, že víra a spiritualita, kterým dovolíme výchovu rozšířit, mohou tomuto poslání výrazně pomoci.

---

⁹¹PONSARDOVÁ, CH. *Víra v rodině*, s. 13.

⁹²Tamtéž, s. 102.

6 Nová náboženská hnutí – nebezpečí či naděje pro spiritualitu člověka?

Hovoříme-li o problémech současné rodiny, o problémech dětí a mládeže, kterým často chybí láska, pozornost, cit, pak nemůžeme ponechat stranou působení nových náboženských hnutí, sekt, které často nastupují na místo dnešní rodiny, a to ne vždy v pozitivní roli. Jejich nebývalý nárůst je odrazem jedné z hlavních charakteristik postmoderny – pluralismu názorů, který se projevil také v tom, že k nám přicházejí nejrozmanitější náboženské myšlenky a hnutí z celého světa.

„Kategoricky odmítáme toto hanlivé označení ‚sekta‘. Naše skupina je slušná církev.“⁹³ Takto se ohradila prorokyně Elizabeth Clareová, vedoucí skupiny Church Universal and Triumphant, proti článku v novinách na podzim 1980. Jak je patrné, pojem „sekta“ má pejorativní nádech. Není divu. Pokud se v médiích hovoří o sektách, pak je s nimi často spojováno násilí, vymývání mozků, sexuální rituály, promiskuita, tajemné obřady, ale i teroristické útoky (Óm širikjó) nebo hromadné sebevraždy (např. rok 1978 Svatyně lidu).

„Negativní reakce vyplývá často už z toho, že se jedná o skupiny, ideje a praktiky, které jsou nové, jako kdyby novost v oblasti náboženství byla sama o sobě podezřelá. Stejně se ale můžeme (i když v nesrovnatelně menší míře) setkat i s nekritickým vítáním nových náboženských cest jen proto, že jsou nové, a že tedy vyzývají to, co je v duchovním životě usedlé. Na obou těchto stranách je cítit nedostatek ochoty a úsilí pochopit nově vznikající náboženství dříve, než jim natrvalo přisoudíme záporné nebo kladné hodnocení.“⁹⁴

Slovo „sekta“ je velmi často nahrazováno řadou jiných termínů – nová náboženská hnutí, netradiční náboženství, alternativní náboženské hnutí, vznikající náboženství, nekonvenční náboženství.⁹⁵

Historicky se názor na toto označení v souvislosti s jednotlivými náboženskými skupinami vyvíjel. První znak sekty tkví ve faktu, že se skupina věřících odlišuje ve své víře od převládajícího náboženství. V roce 2001 byl natočen film *Stíny mrtvých*, s

---

⁹³ ENROTH R. *Za novými světy*, s. 8.

⁹⁴ VOJTÍŠEK Z. *Nová náboženská hnutí*, s. 7.

⁹⁵ Srov. ENROTH R. *Za novými světy*, s. 9.

A. Banderasem. V tomto filmu zazní zajímavá věta. Představitel izraelského státu sdělí knězi, který zastupuje Vatikán: „Vy jste stejně ta nejzajímavější křesťanská sekta.“ Katolická církev a sekta? Pozorného diváka tato věta zarazí. Jedná se snad o špatný překlad? Ne, pouze narážíme na fakt, že každá definice v této oblasti je vždy zatížena vírou a hodnotami, které její autor vyznává. A z pohledu ortodoxního judaisty jsou křesťané ti, co se oddělili od ortodoxie.

Podle Ronalda Enrotha existují tři možné přístupy jak definovat sektu nebo nové náboženské hnutí. O jednom přístupu jsme již hovořili – používá se v žurnalistice a zdůrazňuje především bizarní aspekty těchto náboženských hnutí. Sekty a jejich negativní obraz jsou stále vítaným prodejním artiklem bulvárních a senzacechtivých médií.

Druhým přístupem je přístup sociologický. „Sociologové zkoumají každé hnutí ve světle informací získaných na základě studia jiných hnutí v minulosti a v současnosti. Jejich snahou je objektivně určit vzor psychosociálního chování, které charakterizuje všechny nebo většinu diskutovaných skupin.“⁹⁶ Oproti církvi, kterou sociologové považují za náboženskou organizaci, jež přijímá kulturu, ve které žije a působí, sekta domácí kulturu odmítá, je v opozici, je to jakýsi cizinec vzhledem k společenským strukturám a převládající kultuře a morálce.

Třetí přístup k definování sekty představuje teologie. Podíváme-li se na charakter sociologických definic, pak nám zde chybí teologický rozměr – má sekta, nové náboženské hnutí pravdu? Nebo se mýlí? Takovou informaci ale v sociologické definici nenalezneme. Sociolog Bryan Wilson prohlásil, že do oblasti zájmu sociologa nepatří ověřování „pravdivosti“ víry. Proto potřebujeme definici teologickou, která je důležitá pro věřící.

„(...) jakékoli náboženské hnutí, které je organizačně odlišné a má učení či praktiky, které odporují učení a praktikám zjeveným v Písmu, jak ho vykládá tradiční křesťanství reprezentované katolickým a hlavními protestanskými denominacemi a jak je vyjádřeno v prohlášení typu Apoštolské vyznání.“⁹⁷ (James W. Sire)

---

⁹⁶ ENROTH R. *Za novými světy*, s. 11.

⁹⁷ Tamtéž, s. 12.

„Teologická analýza věroučného systému určité skupiny by se zabývala otázkami jako porozumění dotyčné skupiny osobě a dílu Ježíše Krista, její pohled na přirozenost člověka a hřích, její učení o spasení, o Boží Trojici a o povaze a úloze Bible, stejně jako i mnoha dalšími otázkami, které jsou rozhodující pro postavení ortodoxní věrouky v dějinách lidstva.“⁹⁸

Jak tedy definovat sektu? „Sekta je pododdíl nebo odštěpek od již zavedeného náboženství, takže Svědky Jehovovy nebo mormony můžeme právem označit za křesťanské sekty.“⁹⁹

„Jako nová náboženská hnutí označujeme ta hnutí, jejichž vznik je motivován novou náboženskou ideou. Novost této ideje je ovšem relativní – je třeba jí rozumět vždy ve vztahu ke společnosti, do níž přichází.“¹⁰⁰

Z výše uvedených citací plynou dva závěry. Závěr první – sekta vznikla oddělením od již existujícího náboženství. Druhý závěr vyplývá ze závěru prvního – „novost“ sekty je historicky relativní, spočívá v tom, že do cizího prostředí přináší „nové“ myšlenky, které však mají svůj základ v náboženském učení, které již jinde existuje a je často i tradiční. Jako příklad si můžeme uvést hnutí Hare Krišna, které vzniklo v USA kolem roku 1966, ale samotná náboženská idea pochází z Bengálska z 16. století.

Přesnější představu o sektách získáme tím, že určíme jejich charakteristické rysy. Samozřejmě, nemusí každé konkrétní hnutí vykazovat všechny základní symptomy. Zároveň je potřeba poukázat i na fakt, že ne všechna nová náboženská hnutí, musíme a priori hodnotit negativně. Nelze se na ně dívat černobíle ve stylu – církve jsou dobro a sekty zlo. Už z historického hlediska by se jednalo o naprosto mylný názor – protože z tohoto pohledu by křesťané představovali zlo, jelikož vznikli jako sekta. Přitom základy křesťanské víry stojí na dobru. Následující charakteristiky mají poukázat na problémová místa nových náboženských hnutí, se kterými se setká dnešní rodina, pokud se její člen stane členem sekty, která nemá pozitivní úmysly.

Sekta má *autoritářský* charakter. Charismatický zakladatel sekty dokázal přesvědčit určitou skupinu lidí o pravdivosti jím kázané náboženské ideje. Stojí v čele celé skupiny. Často je označován honosným titulem – Matka vesmíru, Posel velkého bílého

---

⁹⁸ ENROTH, R. *Za novými světy*, s. 12.

⁹⁹ BARRETT V. D. *Sekty, kultury, alternativní náboženství*, s. 17.

¹⁰⁰ VOJTÍŠEK Z. *Nová náboženská hnutí*, s. 18.

bratrství, Mistr, Pravý rodič. Zvláště se zastavme u posledního názvu – označuje se tak Moon z Církve sjednocení. Z hlediska problematiky dnešní rodiny se nám najednou vedle skutečných biologických rodičů vyskytuje jakýsi Pravý rodič. Sekta začíná nahrazovat rodinu. Vůdce sekty má autoritu jak nad otázkami učení, tak nad praxí hnutí. Jeho „pravda“ se nezpochybňuje.¹⁰¹ On je ten, kdo přemýšlí za členy skupiny, on je ten, kdo přikazuje, co se bude dít.

Sekta je v řadě případů *v opozici proti společnosti*, minimálně je tomu tak na počátku její existence, kdy přichází nové hnutí do nového prostoru. Její praxe a hodnoty jsou v postavení proti praxi a hodnotám většinové společnosti a kultury. Některé sekty se cítí neustále pronásledované ze strany státních institucí (např. Scientologická církev). Další, kdo sekty podle jejich názoru pronásleduje – hlavní křesťanský proud, tisk a rodiče. Nová náboženská hnutí tak trpí *pocitem pronásledování*.¹⁰²

Každá náboženská skupina se domnívá, že jedině ona má „pravdu“, kterou bůh zjevil jejímu prorokovi. Žádné rozpory, žádné omyly, žádná kritika, žádná tvořivá interpretace. Tato „pravda“ má spasit duši členů skupiny a odchod ze sekty vede k tomu, že člověk nebude spasen. Těžko se pak s člověkem, který vyznává „jedinou pravdu“, diskutuje, protože má zjednodušený, černobílý, fundamentalistický pohled na svět. Odpovědi z jeho strany budou stereotypní, bude to často snůška zjednodušených pouček. „(...) napsal jsem dílo *Ve světle Pravdy*, které je bez mezer, které odpovídá na každou otázku.“¹⁰³ (zakladatel hnutí Grálu Abd-ru-shin)

Každá skupina lidí se řídí určitými vnitřními normami, pravidly. Také sekta má svůj vlastní *zákonický charakter*. Danými pravidly se řídí jak duchovní život, tak každodenní činnost a vnitřní život skupiny. Některá pravidla platí i pro návštěvníky, kteří nejsou členy. Jako příklad můžeme uvést Kristovu rodinu, kde je chápáno za špatné zabíjení zvířat a nošení výrobků z kůže. Proto musí návštěvník před vstupem do prostor sekty sundat boty a opasek. Často existují jasné předpisy ohledně právě odívání, délky vlasů, ozdob a šperků. Zákazy a příkazy jsou zdůvodňovány jako cesta např. k odpoutání se od bývalého života (Summit University).¹⁰⁴

---

¹⁰¹ Srov. ENROTH R. *Za novými světy*, s. 15.

¹⁰² Srov. Tamtéž, s. 15.

¹⁰³ VOJTÍŠEK Z. *Nová náboženská hnutí*, s. 55.

¹⁰⁴ Srov. ENROTH R. *Za novými světy*, s. 16.

Činnost sekt je založena na pocitech, emocích a zkušenostech, nikoliv na poznávání a vzdělávání. Naopak stojí proti poznání a vzdělání, proti racionálnímu myšlení, které není v sektách, kde platí jedna jediná pravda, kterou vyznává guru sekty, vítané. Proto se také hovoří o jejich *subjektivním charakteru*. „Vlastně si vůbec nepamatuji, co říkali (náboráři z Misie božského světla). Pamatuji si pouze pocit, který jsem z nich měl. Byl jsem opravdu dokonale šťasten.“¹⁰⁵

V sektě platí určená pravidla. Pokud se člen sekty nepřizpůsobí praktikám a věrouce, musí očekávat *sankce*. Oddanost sektě – žádné zbytečné otázky, slepé podřízení se – jinak škála trestů až po vyloučení. Čím extrémnější sekta, tím tvrdší tresty – emocionální veřejné vyznání, ponižování, tělesné tresty, vyhrožování na adresu příbuzných a členů rodiny, podepisování smluv a přísah.

V sektách se nesetkáme s placeným duchovenstvem, jsou to laické organizace. Základem činnosti skupiny je aktivní účast všech členů, každý má naprosto stejný přístup k „pravdě“. Je to v podstatě demonstrace opozice vůči tradičním učení a odtržení od nich, protože v tradičních učeních sehrávají svou nezastupitelnou roli tvrzení duchovenstva. Také jejich náboženské obřady se nekonají v obvyklých místech, která bychom očekávali od církve. Setkávají se v soukromých bytech, různých „střediscích“, meditačních místnostech apod.

„Ne každá nová náboženská idea konstituuje nové náboženské hnutí. Nových fenoménů v současném náboženském životě je více, než samostatných náboženských hnutí. Mnoho jich najdeme mezi tzv. kulty.“¹⁰⁶

„(...) poskytují náboženský zážitek a často i zdraví, splnění přání, vzhled do budoucnosti, řešení osobních problémů apod. bez toho, aby vyžadovaly jakýkoli závazek (...) kromě finančního.“¹⁰⁷

Na moment se ještě zastavíme u tzv. kultů. Často totiž dochází k jejich záměně a náboženskými hnutími. Z výše uvedených citací vyplývá, že kult nepožaduje členství. Jde pouze o obchodní vztah. Kult zajímají naše peníze, jsme pouze jeho klienti. „Lidé dnes duchovně hladoví. Západní společnost je teď již téměř zcela zesvětštělá – v jejich institucích je minimum uspokojení duchovního hladu. (...) V důsledku toho mnozí,

¹⁰⁵ ENROTH R. *Za novými světy*, s. 16.

¹⁰⁶ VOJTÍŠEK Z. *Nová náboženská hnutí*, s. 22.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 23.

kteří ‚hladoví a žízní po spravedlnosti‘, zůstávají nenasyceni; touží po potravě, nevědí však, kde ji nalézt. (...) Mnozí mladí lidé rádi zkoušejí uspokojit své potřeby v nových náboženských skupinách.“¹⁰⁸

Proč lidé vstupují do nových náboženských hnutí? Jedním důvodem je duchovní hlad v silně materializované společnosti. Navíc představitelé těchto hnutí hovoří ke své cílové skupině jejím jazykem. Řada tradičních církví má právě v jazykové srozumitelnosti problém. Jejich jazyk se zastavil kdesi v minulosti, a přestože sekty opakují často určité části jejich učení, říkají to jazykem moderním, aktuálním a adresátům jejich sdělení srozumitelným. Dalším důvodem, a to ne zanedbatelným, je situace v současné rodině. Chvat a stres vede k problémům v komunikaci uvnitř rodiny, jednotliví členové „nemají čas“ zabývat se hlouběji problémy druhých členů rodiny. A sekty naopak vytvářejí alternativu, „novou rodinu“, „pravou rodinu“, která „naslouchá a pomáhá“. Uvědomme si, že lidé vstupují do hnutí dobrovolně, že poslušnost uvnitř skupiny je v podstatě dobrovolná.

Jak poznat, že se váš blízký dostává do vlivu sekty? Např. takto – najednou si s vámi nemá, co říci, má „prázdné“ oči, hledí do dále, máte dojem, že si přestáváte rozumět, případně, že vás nevnímá, zavírá se do samoty, někdy se dostavuje i změna jídelníčku, sám si kupuje suroviny a sám si začíná vařit, mění se jeho jazyk, pobývá výrazně častěji mimo domov atd. Prostě přestává to být on. Samozřejmě, řadu z těchto znaků může vyvolat cokoliv jiného než vliv náboženského hnutí. Je těžké se na začátku dobrat pravdy. Rozhovor obvykle v tomto případě vyznívá do prázdna.

Celkově se dá říci, že se mění jeho osobnost, mění se jeho priority, žebříček hodnot, životní styl, dochází k narušování jeho původních vztahů. Začne se setkávat výsměchem, s pohrdáním, rozchází se s rodinou a s přáteli, může hrozit ztráta zaměstnání. A nastává první zlomový okamžik. Jakmile příbuzní, blízcí zjistí, že jejich člen se stal sektářem, pokusí se ho i násilím od sekty oddělit. Je to první přirozená reakce. Ale tentokrát vůbec neplatí, že první nápad je ten nejlepší. Je to kontraproduktivní jednání, které vede k tomu, že se hned v začátcích zkáží úplně

---

¹⁰⁸ ENROTH R. *Za novými světy*, s. 5.

všechno a uzavře se na dlouho cesta k pomoci členu rodiny, jak upozorňuje a varuje Vojtíšek.¹⁰⁹

„Fyzické omezování nemůže přinést úspěch v zápase s něčím tak hlubinným, jako je náboženská orientace, zvláště když je nově získána.“¹¹⁰

„Pro příslušníky nových náboženských hnutí je např. obvyklé věnovat veškery volný čas a zařídit si život tak, aby jejich práce pro hnutí byla co nejvíce efektivní.(...) Na vedlejší kolej se odsouvá starost o budoucnost, často o kulturu či dřívější zájmy, v mnoha případech i o vzdělání, někdy i o rodinu.“¹¹¹

V takové rodině je důležité zabránit tomu, aby příklon k novému náboženskému hnutí zlikvidoval vztah, který ke členu rodiny cítíme. Hodnota rodinného vztahu je podstatně vyšší než náboženská orientace. Nemůžeme člena vyloučit z rodiny. Je mu potřeba jasně sdělit, že ho máme rádi a že zcela respektujeme jeho rozhodnutí, i když s ním nesouhlasíme. Naopak výčitky, posměch, snižování důstojnosti, nespravedlivé obviňování povedou k tomu, že se mladý člověk bude stále cítit v „dětské“ pozici, zatímco sekta mu nabízí „rovnoprávný“ vztah, protože v ní má každý člen stejné právo na přístup k „pravdě“ jako ostatní členové.

„Jde o takový postoj, který se nevyhýbá nesouhlasu, ale dává bohatě najevo, že tento nesouhlas není v žádném případě překážkou vztahu.“¹¹²

„Kvůli zdůvodnění své existence budují nová náboženská hnutí u svých příslušníků často přesvědčení o tom, že toto hnutí je ve své ideální podobě vlastně dokonalé. Z toho vyplývá, že vina za odchod leží na straně odcházejícího.“¹¹³

Opuštění sekty bývá kritickým momentem. Je jedno, zda jde o vyloučení člena nebo o jeho dobrovolný odchod. V každém případě je to pro takového člověka těžký životní okamžik. Může silně pociťovat ztrátu, považovat situaci za osobní prohru. K takovému člověku je potřeba ze strany blízkých přistupovat a chovat se jako k dospělému, nic mu nevyčítat, neposmívat se mu. Stále totiž existuje šance, že taková životní zkušenost se nakonec projeví v pozitivním slova smyslu.

---

¹⁰⁹ Srov. VOJTÍŠEK Z. *Nová náboženská hnutí*, s. 87-89.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 166.

¹¹¹ Tamtéž, s. 74.

¹¹² Tamtéž, s. 173.

¹¹³ Tamtéž, s. 185.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala otázkou potřeby víry, která by rozšířila výchovu v dnešní postmoderní společnosti. Víra, spiritualita a náboženství představují pro tuto práci stěžejní oblast a zároveň nejhlubší otázku. Není snadné a dovolím si tvrdit, že ani ne zcela potřebné, dokázat spiritualitu či individuální těžiště víry jednotlivce bezvýhradně vysvětlit a přesně definovat. Spiritualita jednoduše nejde přesně definovat.

Význam náboženství či religiozity totiž spočívá v jiném rozměru než v jejich případné měřitelnosti. Není těžké občas zaslechnout údaje o momentální vyšší či nižší religiozitě národa. Tento kvantitativní přístup, zájem o tuto problematiku, přináší pouze informaci o „měřitelných aspektech“ spirituality a přitom opomíjí význam původního latinského *religio*, tedy osobně prožívaného vztahu k transcendentnu a ten samo sebou může být měřitelný přinejmenším velice pochybně. Pokud bychom chtěli měřit skutečný význam a šíření duchovna ve společnosti, musel by se měřit postup, jakým se různé podoby náboženství obměňují, vznikají a nezřídka i spojují. Tradiční model náboženství se pod nároky doby nesoucí si předponu „post“ pochopitelně musí pozměnit a přizpůsobit, aby mohl plnit svou funkci s vážností a odkazem, který je mu vlastní.

Snažila jsem se poukázat na to, že práce na rozvoji spirituality přítomné ve výchově, nám může přinést potřebné „zklidnění“, nalezení sebe sama. Cesta k náboženství má být cestou dobrovolného hledání a nalézání. Nemělo by smysl někoho slepě přesvědčovat, náboženství by tím ve svém důsledku ztratilo svůj smysl. Nejde někomu nařídít čemu věřit. O to krásnější a přinášející mnohem větší radost a svobodu se jeví nalezený způsob, jak v sobě spiritualitu rozvíjet a nechat se jí vést.

Pro dnešní dobu je typická skutečnost, že vedle sebe existuje několik velkých náboženství. Jedná se o pluralitní nabídku takových duchovních celků, jakými jsou tradiční náboženství Číny, buddhismus, hinduismus, judaismus, křesťanství a samozřejmě islám. Ať již se necháme inspirovat „Vznešenou cestou“ buddhismu či „Desaterem“ křesťanů, mohou každému z nás tyto mravní kodexy filosofii jednotlivých náboženství dopomoci ke správnému formování mravního vývoje společnosti.

První kapitola se pokusila rozlišit a přiblížit základní pojmy, kterých se tato práce týká. Počínajíc spiritualitou, která může mít různé podoby, přes náboženství, víru až ke konkrétnějšímu pojetí víry křesťanské. Stanoveného cíle rozlišit jednotlivé pojmy jsme dosáhli a zároveň jsme si uvědomili, že spiritualita, víra a náboženství tvoří vzájemné společenství a navzájem se doplňují. Víra nemusí být nutně spojena s konkrétním náboženstvím a jednotlivá náboženství nemusí být spojena s konkrétním Bohem. Dnes se dokonce náboženství říká i životnímu stylu, založenému například na určitém stylu oblékání, stravování, vegetariánství, veganství apod. Pokud ale nás tyto formy „nových religiozit“ donutí či inspirují k dodržování nových zásad, k učení střídmosti a povzbuzují ke skromnosti a odříkání, neplní snad do určité míry prvky skutečného náboženství? Jestli nás naučí kázni, na kterou klade důraz Scott Peck ve své práci s rozvojem duchovní složky osobnosti u svých pacientů v rámci terapeutické praxe, nenalézám důvod, takovým „novodobým náboženstvím“ cokoli vyčítat.

Další podkapitoly s názvy *Víra křesťanská* a *Vychovávat s vírou* měly za cíl přiblížit nabídku filosofie křesťanství, kterou se můžeme při výchově inspirovat. Křesťanství si ve své dřívější historii prošlo kritikou. Do jaké míry byla tato kritika oprávněná, mně však v této práci nepřipadá adekvátní obsáhleji rozebírat. Řešení v podobě humanismu, ani následné zdůrazňování všeho rozumového a logického *racio* oproti náboženskému *iracio*, však nedokázalo vyplnit vakuum, které po sobě tradiční náboženství zanechalo. Proto lze dojít k závěru, že je zcela pochopitelné, pokud vycházíme z potřeb lidského Já, z potřeb každého člověka, že máme v dnešní „post“ éře co do činění s obnovou sympatií na adresu náboženské výchovy coby potřeby připomenutí základních lidských ctností a mravních zásad.

Druhá kapitola je trochu úžeji specifikovaná na pohled psychologie a jejího vnímání potřeby rozvoje spirituality. Pro potřeby této kapitoly jsem si vybrala stručné shrnutí odpovědí na moji otázku v podobě pojetí ducha a potřeby spirituálního rozvoje vyplývající z pohledu S. Freuda, E. Fromma a V. Frankla.

Shrnutí myšlenek a teorií vybraných psychologů vypovídá o potvrzení potřeby pracovat na rozvoji spirituality. Nabízená fakta a informace nám poukázali na skutečnost, že se tito psychologové k řešené problematice staví z rozličných úhlů

pohledů. Navzdory této diferenci co do počátečního postavení se ke zkoumané otázce téměř všichni nakonec v jisté míře přiznávají, že ve svém hledání tajemství

lidské duše objevili náznaky a někdy přímo konkrétní stopy hledání víry v životě, ať již v podobě lásky, sebeuvědomění či nalézání smyslu života. Z komparace pohledů těchto odborníků je zřejmé, že je nemožné porozumět člověku a jeho emocionálním a duševním poruchám, aniž bychom blíže pochopili povahu morálních konfliktů a hodnot.

Postmoderně, je kromě stručné podkapitoly v první části práce, věnována třetí kapitola. Tato si v úvodu vytyčila za cíl popsat a zhodnotit současný stav naší společnosti. Shrnutí nabízí výčet negativních dopadů současného vývoje společnosti na život zejména mladých lidí. Náboženství jako takové, a zejména křesťanská dogmatika, jsou po překročení nového tisíciletí nuceny být stále v pohybu. Budeme-li se řídit poselstvím Druhého Vatikánského koncilu, nemělo by nás tedy udivovat, že se křesťanská teologie a církve učí ekumenicky spolupracovat a obohacovat druhými a snažit se vést dialog.

Jak nám tedy naznačila celá třetí kapitola, v současnosti se stáváme pozorovateli nové začínající kapitoly našeho bytí. Moderní doba a krize, kterou způsobila, se jeví jako novodobá otázka svědomí pro mnoho moderních ateistů. V mnoha koutech světa dnes dochází k „renesanci náboženských témat“. Tam, kde lidé nemají pevné a ustálené náboženské systémy, si utvářejí nové. Důvodem bude nejspíš přirozenost přítomnosti otázky, která v nás odjakživa pramení a na kterou nejsme schopni sami nalézt uspokojivou odpověď.

Čtvrtá kapitola nám přiblížila možnosti, které dnes máme a využíváme k rozvoji a předávání víry v rámci výchovy. Kapitulu jsem začala připomenutím celoživotní snahy amerického psychoterapeuta Scotta Pecka, který nám ve své knize *Nevyšlapaná cesta* přibližuje nejen svoje zkušenosti dlouholetého klinického psychiatra, ale upozorňuje na základní metody, které máme na dosah a které nám v tom našem duchovním rozvoji mohou pomoci i bez psychoterapie. Život, ve kterém se těmito a dalšími příbuznými metodami budeme řídit, se tak má možnost stát samostatnou soukromou terapií. Podkapitolu věnovanou S. Peckovi jsem zakončila připomenutím inspirativního životního příběhu Chiary Luce Badanové. Běžnému člověku není její příběh znám a připadá mi, že je to škoda. Neboť pokud se poselství jednotlivců nebude šířit mezi námi, těžko dosáhneme nějakého kolektivního prožívání pomoci, kterou nám nabízí Kristus.

Kapitola, která dále pokračuje popisem aktivit, které se dnešním dětem nabízejí ve snaze přiblížit jim křesťanské myšlení a život ve víře, si dala za cíl ukázat, že se myšlenky křesťanství nechají aplikovat ve školách a dají se přizpůsobit dnešním požadavkům vzdělání. Celistvá na smysl zaměřená pedagogika Franze Ketta, nám na tomto místě popisuje svůj možný přínos pro dnešní děti, ale i dospělé. Ve zkratce je možné konstatovat, že svými metodami pomáhá lidem lépe porozumět dnešnímu světu, kde je často těžké vidět a nalézt správnou cestu k cíli.

Čtvrtá kapitola končí připomenutím odkazu vychovatele, který lépe než kdo jiný odhadl cestu, po které jít, směřujeme-li k pomoci rozvíjet a nalézat lásku k Bohu u mládeže a dětí. Je jím Giovanni Bosco. Jeho život a odkaz, který je důkazem, že způsob „výchovy a předávání příkladu Boží lásky“ sklízí ovoce u mládeže dnešní doby stejně naléhavě jako v období jeho života.

Pátá kapitola nás ponořila do náhledu na stav dnešních rodin. Poukázala na naléhavou potřebu vnést právě v dnešní době do rodin připomenutí naděje a lásky, pokud se odevzdáme do rukou víry.

V šesté kapitole jsme se věnovali problematice nových náboženských hnutí, které nabízejí odpověď na hledání rozvoje naší spirituality, avšak velmi často vedou jedince spíše k utlumení této spirituality a k omezování jeho práv a svobod.

V úvodu práce jsem si za hlavní cíl stanovila zodpovědět otázku potřeby víry v dnešní postmoderní společnosti, nastínit důvody, proč se nechat vírou vést. Na tuto otázku se mi podařilo nalézt možnou odpověď nejen s pomocí psychologie, která shledala duchovní rovnováhu jako potřebnou pro zdravý vývoj jedince, ale i s pomocí všech znamení a symbolů, které nám nejenom křesťanství nabízí, jako odpověď na naše hledání. Hledáme odpověď na otázku, kdo jsme, kam směřujeme, proč se nám dějí věci, které právě prožíváme. Náboženství a víra, pokud ji rozvineme, nám odpovídají potvrzením naší identity, zdravého sebevědomí a čistého pohledu na věci kolem nás.

Pro moderní éru je typický rozvoj individuality životního stylu a volání po osobní svobodě. Po důkladné reflexi můžeme být následně přivedeni k uvědomění si negativních důsledků těchto našich charakteristik. Jako lidé toužící po osvobození, chceme o svém životě a zdraví rozhodovat sami. Novověký mladý člověk se dnes a denně nesoustřeďuje na smysl, nýbrž na cíl, užitek, zisk. Dnes může být pro některé

lidi tíživé vnímat sebe sama jako ponechaného sobě napospas, zároveň ale lidé často jednoduše nechtějí, aby jim někdo zasahoval do jejich života. Jistě, jsou na první pohled mnohdy společensky bohatí. Příkladem jsou pro postmodernu typická tzv. přátelství na sociálních sítích jako Facebook, Twitter, atd. Takový člověk má v této „virtuální rodině“ třeba 300 přátel, ale když je mu nejhůř, často zjistí, že vlastně nemá nikoho, kdo by ho upřímně vyslechl a nabídl mu pomocnou ruku. Ponechání svým náhražkám smyslu života v podobě počítače, her, televize nebo orientace na výkon (třeba ve sportu) tak dojdou – každý individuálně – k okamžiku, kdy už je televize nebaví, nebo se nemohou svým výkonem posunout dál. Dojdou jim síly. A právě tento okamžik se mění v hlubokou krizi, kdy jsou nuceni postavit se tváří v tvář pochybám o vlastním smyslu života. Vědomí, že právě prožívají krizi identity. Následuje obvykle pocit méněcennosti, pokles sebevědomí. Vše zastaralé automaticky odmítáme, ale neleží nějaké náznaky odpovědi na naše nejpálčivější otázky zrovna v ruinách těchto starobylých a přitom nadčasových odkazů, nemůžeme z minulosti vytěžit skutečně zakládající prvky pro naši přítomnost a snad i pro – jakkoli nově se utvářející, a tedy vždy jinou, rodící se – budoucnost?

V neposlední řadě jsem se v této práci snažila poukázat na to, že svědectví věřících lidí nemá být ani tak spojeno s otázkou zda existuje Bůh či ne. Spousta lidí se trápí tím, že ve chvíli, kdy jsou konfrontováni projevem nedůvěry a požaduje se po nich nějaký důkaz, neumí své přesvědčení obhájit. Je nutné si uvědomit, že skutečné poselství náboženské víry nespočívá v přesvědčování ostatních o existenci Boha, ale ve svědectví života z víry v tohoto Boha ostatním.

Seznam použitých zdrojů

- BARRETT, D. *Sekty, kultury, alternativní náboženství*. Praha: IŽ, s.r.o., 1998. ISBN 80-240-0066-0.
- DRAPER, B. *Víra jako výzva*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-7195-212-1.
- ENROTH, R. *Za novými světy*. Praha: EELAC, 1994. ISBN 80-85495-29-5.
- FERRERO, B. *Vychovávej jako Don Bosco*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-294-2.
- FRANKIELOVÁ, S. S. *Křesťanství*. Praha: Prostor, 1996. ISBN 80-85190-46-X.
- FRANKL, V. *Psychotherapie a náboženství*. Brno: Cesta, 2006. ISBN 80-7295-088-6.
- FREUD, S. *Nespokojenost v kultuře*. Praha: Hynek, s.r.o., 1998. ISBN 80-86202-13-5.
- FROMM, E. *Psychoanalýza a náboženství*. Praha: Aurora, 2003. ISBN 80-7299-066-7.
- GRIESMAYR, G. LIESENFELD, S. *Chiara Luce Badano*. Bratislava: LÚČ, 2011. ISBN 978-80-7114-840-1.
- HARTL, P. HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.
- HOŠEK, P. *A Bohové se vracejí*. Jihlava: Mlýn, 2012. ISBN 978-80-86498-48-5.
- HUSTON, S. *Světová náboženství*. Praha: Knižní klub, 1995. ISBN 80-7176-217-2.
- KÖNIG, F. WALDENFELS, H. *Lexikon náboženství*. Praha: Victoria Publishing, a.s., 1994. ISBN 80-85605-51-1.
- KRATOCHVÍL, Z. *Výchova, zřejmost, vědomí*. Praha: Hermann & synové, 1995. ISBN neuvedeno.
- MATOUŠEK, O. MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8.
- MUCHOVÁ, L. *Úvod do náboženské pedagogiky*. 2. aktualiz. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 1994. ISBN neuvedeno.
- NEUBAUER, Z. *Přímluvce postmoderny*. Praha: Michal Jůza & Eva Jůzová, 1994. ISBN 80-7111-012-4.
- PALOUŠ, R. SVOBODOVÁ, Z. *Homo educandus*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1901-9.
- PECK, S. *Nevyšlapanou cestou*. Praha: Argo, 1996. ISBN 80-7203-036-1.

PETRUSEK, M. BALON, J. *Společnost naší doby*. Praha: Academia, 2011. ISBN 978-80-200-1965-3.

POLÁKOVÁ, J. *Perspektiva naděje*. Praha: Vyšehrad, 1995. ISBN 80-7021-150-4.

PONSARDOVÁ, CH. *Víra v rodině*. Kostelní vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-7195-184-1.

PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-399-4.

RAHNER, K. VORGRIMLER, H. *Teologický slovník*. Praha: Zvon, 1996. ISBN 80-7113-212-8.

RAVIK, S. *Bible dnes a pro nás*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. ISBN 80-04-25553-1.

SMITH, H. *Světová náboženství*. Praha: Knižní klub, 1995. ISBN 80-7176-217-2.

SMOLÍK, J. *Subkultury mládeže*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2010. ISBN 978-80-247-2907-7.

SOKOL, J. *Člověk a náboženství*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-886-4.

TYERMAN, CH. *Svaté války*. Praha: NLN, s. r. o., 2012. ISBN 978-80-7422-091-3.

WELSCH, W. *Naše postmoderní moderna*. Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-104-0.

VOJTÍŠEK, Z. *Nová náboženská hnutí a jak jim porozumět*. Praha: Alfa Publishing, 2007. ISBN 978-80-86851-64-8.

PAPEŽ FRANTIŠEK, *Encyklika LUMEN FIDEI*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2013. ISBN 978-80-7195-741-6.

Vyznání víry církve. Překlad 1. dílu katolického katechismu pro dospělé. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Teologická fakulta. 1999. ISBN 80-86074-15-3.

Seznam elektronických zdrojů:

STEM – Středisko empirických výzkumů. *ČEŠI A VÍRA V BOHA* [online]. Praha: STEM, 2007. [cit. 2013-09-28]. Dostupné na WWW:<<http://www.stem.cz/clanek/1516>>.

ŘÍČAN, P. *Spiritualita jako klíč k osobnosti a lidským vztahům* [online]. Psychologický ústav AV ČR. [cit. 2013-10-05]. Dostupné na WWW:<http://rican.sweb.cz/clanky/Spiritualita%20jako%20klíč%20k%20osobnosti%20a%20k%20lidským%20vztahům.htm#_ftn1>.

VOLNÝ, V. *Problematika teorií spirituálního vývoje a rozvoje víry* [online]. Univerzita Palackého v Olomouci. [cit. 2013-10-15]. Dostupné na WWW:<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/user_upload/CMTF-katedry/krest-vychova/Volny-prednaska.doc>.

ČT 24. *V Českých školách ubývá výuky náboženství* [online]. Praha: Česká televize, 2008. [cit. 2013-11-4]. Dostupné na WWW:< <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/39721-v-ceskych-skolach-ubyva-vyuky-nabozenstvi/>>.

ABSTRAKT

RYBOVÁ, J. *Víra a její podněty k výchově v postmoderně*. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce PhDr. Zuzana Svobodová, PhD.

Klíčová slova: víra, náboženství, spiritualita, výchova, postmoderna.

Téma práce se zabývá otázkou, k čemu a jakým způsobem může rozvoj duchovní dimenze člověka, víra a výchova ke spiritualitě přispět v dnešní postmoderní době. V práci jsou nastíněny příčiny potřeby věnovat se rozvoji duchovní dimenze člověka. Zároveň je v práci poukázáno na možná negativa, spojená s novými náboženskými hnutími.

ABSTRACT

Faith and its incentives to education in postmodernism

Key words: faith, religion, spirituality, education, upbringing, postmodernism

The bachelor thesis deals with what is the significance of faith and the development of one's spiritual dimension in a postmodern society. It outlines the causes leading to the need to further develop spirituality. At the same time, possible negatives associated with new religious movements are pointed out.

